YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
(toinen jaosto)

12 päivänä joulukuuta 2007 *

Yhdistetyissä asioissa T-101/05 ja T-111/05,

BASF AG, kotipaikka Ludwigshafen (Saksa), edustajinaan barrister N. Levy, solicitor J. Temple-Lang ja asianajaja C. Feddersen,

kantajana asiassa T-101/05,

UCB SA, kotipaikka Bryssel (Belgia), edustajinaan asianajajat J. Bourgeois, J.-F. Bellis ja M. Favart,

kantajana asiassa T-111/05,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään asiassa T-101/05 A. Whelan ja F. Amato ja asiassa T-111/05 aluksi O. Beynet ja M. Amato ja sittemmin X. Lewis ja Amato,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikielet: englanti ja ranska.

jossa on kyse EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia COMP/E-2/37.533 – Koliinikloridi) 9.12.2004 tehdyllä komission päätöksellä 2005/566/EY (tiivistelmä: EUVL 2005, L 190, s. 22) kantajille määrättyjen sakkojen kumoamisesta tai niiden alentamisesta,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: A.W. H. Meij, joka hoitaa jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit N. J. Forwood ja S. Papasavvas,

kirjaaja: hallintovirkamies C. Kantza,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 13.2.2007 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asian tausta ja riidanalainen päätös

1 Komissio totesi EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia COMP/E-2/37.533 – Koliinikloridi) 9.12.2004 tekemällään päätöksellä 2005/566/EY (tiivistelmä: EUVL 2005, L 190, s. 22; jäljempänä päätös), että useat yritykset olivat rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa ja Euroopan talousalueesta (ETA)

tehdyn sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla tiettyihin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka koskivat hintojen vahvistamista, markkinoiden jakamista ja yhdenmukaistettuja toimia kilpailijoita vastaan koliinikloridin alalla ETA:lla (päätöksen 1 artikla).

2 Asianomaisen tuotteen osalta komissio täsmentää, että koliinikloridi kuuluu vesiliukoisten B-vitamiinien ryhmään (B4-vitamiini). Sitä käytetään pääasiassa rehuteollisuudessa (siipikarja ja siat) lisäravinteena. Sitä pidetään kaupan joko 70-prosenttisena vesiliuoksena tai 50–60-prosenttisena kuivan viljan tai piidioksidin kantoaineena. Se osa koliinikloridista, jota ei käytetä eläinten lisäravinteena, jalostetaan mahdollisimman puhtaan tuotteen (lääkelaatu) saamiseksi. Paitsi valmistajia koliinikloridimarkkinat koskevat yhtäältä myös jalostajia, jotka ostavat tuotteen valmistajilta nestemäisenä ja muuntavat sen kantoaineena käytettäväksi koliinikloridiksi joko valmistajien lukuun tai omaan lukuunsa, ja toisaalta jälleenmyyjiä.

3 Päätöksen kolmannesta perustelukappaleesta ilmenee, että komissio aloitti tutkimuksen koliinikloridin alalla maailmanlaajuisesti saatuaan huhtikuussa 1999 pyynnön sakoista vapauttamisesta tai niiden lieventämisestä Bioproducts-nimiseltä amerikkalaisvalmistajalta. Tutkimus kattoi ajanjakson vuodesta 1992 vuoden 1998 loppuun. Päätöksen 45 perustelukappaleessa komissio toteaa, että kanadalaisvalmistaja Chinook oli jo ottanut yhteyttä siihen 25.11.1998 sekä 3. ja 16.12.1998 asianomaisesta kartellista, mutta komissio ei ollut tuolloin aloittanut tutkimusta.

4 ETA:n osalta asianomainen kartelli pantiin täytäntöön päätöksen 64 perustelukappaleen mukaan kahdella erillisellä mutta läheisesti toisiinsa liittyvällä tasolla: maailmanlaajuisella tasolla ja Euroopan tasolla. Maailmanlaajuisella tasolla valmistajat Bioproducts (Yhdysvallat), Chinook (Kanada), Chinook Group Ltd (Kanada), DuCoa

(Yhdysvallat), Akzo Nobel (Alankomaat) -konsernin viisi yhtiötä ja kantajat osallistuivat suoraan tai välillisesti kilpailunvastaiseen toimintaan kesäkuun 1992 ja huhtikuun 1994 välillä. Tällä toiminnalla pyrittiin lähinnä korottamaan hintoja maailmanlaajuisella tasolla ja erityisesti ETA:lla ja valvomaan jalostajia erityisesti ETA:lla sen takaamiseksi, että nämä eivät vaarantaisi sovittuja korotuksia, sekä jakamaan maailmanmarkkinat siten, että pohjoisamerikkalaiset valmistajat vetäytyisivät Euroopan markkinoilta vastineeksi siitä, että eurooppalaiset valmistajat vetäytyisivät Pohjois-Amerikan markkinoilta. Komissio yksilöi yhdeksän kartellin kokousta maailmanlaajuisella tasolla kesäkuusta 1992 (Mexico Cityssä Meksikossa) huhtikuuhun 1994 (Johor Bahrussa Malesiassa). Komission mukaan tärkein kokous oli Ludwigshafenissa (Saksa) marraskuussa 1992 pidetty kokous.

5 Komission mukaan ainoastaan eurooppalaiset valmistajat (BASF AG, UCB SA ja Akzo Nobel -konsernin viisi yhtiötä) olivat osallistuneet kokouksiin, joilla kartelli, joka kesti maaliskuusta 1994 lokakuuhun 1998, pantiin täytäntöön Euroopan tasolla. Komissio yksilöi 15 tähän liittyvää kokousta maaliskuusta 1994 (Schotenissa Belgiassa) lokakuuhun 1998 (Brysselissä Belgiassa tai Aachenissa Saksassa). Päätöksen 65 perustelukappaleen mukaan näiden kokousten tarkoituksena oli maailmanlaajuisella tasolla tehdyn sopimuksen noudattamisen jatkaminen. Niillä pyrittiin komission mukaan hintojen säännölliseen korottamiseen koko ETA:lla, markkinoiden ja yksittäisten asiakkaiden jakamiseen sekä jalostajien valvontaan Euroopassa korkean hintatason turvaamiseksi.

6 Komission arvion mukaan maailmanlaajuiset järjestelyt ja eurooppalaiset järjestelyt kuuluivat kaikki ETA:n osalta maailmanlaajuiseen hankkeeseen, jolla määritettiin kartellin jäsenten toimintalinjat ja rajoitettiin niiden yksittäistä markkinakäyttäytymistä yhden kilpailunvastaisen taloudellisen tavoitteen saavuttamiseksi eli tavanomaisten kilpailuolosuhteiden vääristämiseksi ETA:lla. Komission mukaan maailmanlaajuisella tasolla ja Euroopan tasolla sovitut järjestelyt on näin ollen katsottava monitahoiseksi ja jatketuksi yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi, joka koski ETA:ta ja johon pohjoisamerikkalaiset valmistajat osallistuivat tietyn ajan ja eurooppalaiset valmistajat koko asianomaisen ajan.

7 Päätöksen adressaattien yksilöinnin osalta komissio täsmensi päätöksen 166 perustelukappaleessa, että Akzo Nobel -konsernin viiden yhtiön (jäljempänä Akzo Nobel), BASF:n, Bioproductsin, Chinookin, DuCoan ja UCB:n oli kannettava vastuu kilpailusääntöjen rikkomisesta. Päätöstä ei sen sijaan osoitettu Ertisalle, joka on espanjalaisyhtiö, jolla on hallussaan 50 prosenttia espanjalaismarkkinoista, koska komissio katsoi päätöksen 178 perustelukappaleessa, että todisteet olivat kokonaisuudessaan riittämättömät, jotta sen voitaisiin katsoa syyllistyneen väitettyihin tekoihin.

8 Päätöksen 3 artiklassa komissio määräsi päätöksen adressaattiyritykset päättämään välittömästi päätöksen 1 artiklassa tarkoitetut kilpailusääntöjen rikkomiset, sikäli kuin ne eivät olleet vielä tehneet näin, ja pidättymään vastaisuudessa todetusta kilpailusääntöjä rikkovasta toiminnasta sekä kaikista tavoitteiltaan tai vaikutuksiltaan vastaavista toimenpiteistä.

9 Sakkojen määräämisen osalta komissio katsoi, että pohjoisamerikkalaiset valmistajat (Bioproducts, Chinook ja DuCoa) olivat päättäneet osallistumisensa kilpailusääntöjen rikkomiseen viimeistään 20.4.1994, heti Johor Bahrun kokouksen jälkeen (ks. edellä 4 kohta). Päätöksen 165 perustelukappaleen mukaan komissiolla ei ollut hallussaan todisteita, jotka osoittaisivat, että sellaisia muita kokouksia oli pidetty tai että sellaista muuta yhteydenpitoa oli tapahtunut, joissa pohjoisamerikkalaiset valmistajat olisivat olleet osallisina ja joiden avulla ne olisivat vahvistaneet hinnat ETA:lle tai toistaneet alkuperäisen sitoumuksensa olla harjoittamatta vientiä Eurooppaan. Koska komission ensimmäinen toimi tämän kilpailusääntöjen rikkomisen osalta on päivätty 26.5.1999 eli yli viisi vuotta pohjoisamerikkalaisten valmistajien osallistumisen päättymisen jälkeen, se ei määrännyt sakkoa näille valmistajille vanhentumisajoista liikennettä ja kilpailua koskeviin Euroopan talousyhteisön sääntöihin liittyvissä menettelyissä ja niiden nojalla määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanossa 26.11.1974 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2988/74 (EYVL L 319, s. 1) 1 artiklan sekä [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 25 artiklan mukaisesti.

10 Eurooppalaisten valmistajien osallistuminen jatkui puolestaan 30.9.1998 saakka, joten komissio määräsi niille kokonaismäärältään 66,34 miljoonan euron sakot.

11 Komissio vahvisti sakkojen määrän soveltamalla suuntaviivojaan asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä suuntaviivat) sekä tiedonantoaan sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa (EYVL 1996, C 207, s. 4; jäljempänä vuoden 1996 yhteistyötiedonanto).

12 Päätöksen 187 perustelukappaleessa komissio ilmoitti yleiset kriteerit, joiden perusteella se määritti sakkojen määrän. Se ilmaisi aikomuksensa ottaa huomioon asian kaikki olosuhteet ja erityisesti rikkomisen vakavuuden ja keston, jotta sakolla olisi riittävä ehkäisevä vaikutus, arvioida tapauskohtaisesti kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen roolia, ottaa huomioon muun muassa mahdolliset raskauttavat tai lieventävät asianhaarat ja soveltaa tarvittaessa yhteistyötiedonantoa.

13 Rikkomisen vakavuuden osalta komissio otti huomioon sen luonteen (hintojen vahvistaminen, markkinoiden jakaminen, asiakkaiden jakaminen, yhdenmukaistettu toiminta kilpailijoita vastaan), rikkomisen konkreettisen vaikutuksen markkinoihin sen täytäntöönpanon vuoksi sekä asianomaisten maantieteellisten markkinoiden koon (koko ETA) ja katsoi, että päätöksen adressaattiyritykset olivat syyllistyneet erittäin vakavaan EY 81 artiklan 1 kohdan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (päätöksen 190–198 perustelukappale). Tämän vakavuuden vuoksi on suuntaviivojen mukaan perusteltua määrätä sakko, joka on yli 20 miljoonaa

euroa. Komissio totesi kuitenkin päätöksen 199 perustelukappaleessa, että se ottaisi huomioon koliinikloridimarkkinoiden suhteellisen alhaisen arvon ETA:lla (52,6 miljoonaa euroa vuonna 1997, joka oli viimeinen kokonainen rikkomisvuosi).

14 Sakkojen laskentapohjan määrittämiseksi komissio ilmoitti, että se kohtelisi moitittuja yhtiöitä eri tavoin ottaakseen huomioon erot niiden todellisessa taloudellisessa kyvyssä vahingoittaa huomattavasti kilpailua. Näin ollen komissio otti huomioon sen, että rikkominen alkoi maailmanlaajuisella tasolla ja siihen osallistui pohjoisamerikkalaisia yhtiöitä, jotka muun muassa suostuivat vetäytymään Euroopan markkinoilta, ja katsoi, että oli syytä tukeutua rikkomiseen osallistuneiden yritysten maailmanlaajuisiin markkinaosuuksiin niiden kunkin merkityksen määrittämiseksi (päätöksen 200 ja 201 perustelukappale).

15 Näin ollen vuoden 1997 maailmanlaajuisten markkinaosuuksien perusteella komissio luokitteli Chinookin ensimmäiseen luokkaan markkinaosuudella 19,3 prosenttia, DuCoan toiseen luokkaan markkinaosuudella 16,3 prosenttia, UCB:n, Bioproductsin ja Akzo Nobelin kolmanteen luokkaan markkinaosuuksilla 13,4 prosenttia, 12,2 prosenttia ja 12 prosenttia ja BASF:n neljänteen luokkaan markkinaosuudella 9,1 prosenttia. Tämän luokittelun jälkeen laskentapohjiksi vahvistettiin 12,9 miljoonaa euroa UCB:lle ja 9,4 miljoonaa euroa BASF:lle. Nämä laskentapohjat laskettiin ensimmäisen luokan 20 miljoonan euron perusmäärän perusteella (päätöksen 201 ja 202 perustelukappale).

16 Riittävän ehkäisevän vaikutuksen varmistamiseksi komissio korotti kantajien vuoden 2003 liikevaihdon valossa (3 miljardia euroa UCB:n ja 33,4 miljardia euroa BASF:n osalta) BASF:n sakon laskentapohjaa kertoimella 2 (päätöksen 203 perustelukappale).

17 Komissio korotti seuraavaksi kunkin kantajan laskentapohjaa, sellaisena kuin se oli määritetty ehkäisevien kertoimien soveltamisen jälkeen, 10 prosenttia kunkin kokonaisen rikkomisvuoden osalta ja 5 prosenttia kunkin kuuden tai useamman kuukauden mutta alle vuoden pituisen tämän yli menevän ajanjakson osalta. Koska rikkominen kesti ainakin viisi vuotta ja yksitoista kuukautta (13.10.1992–30.9.1998), komissio korotti laskentapohjia 55 prosenttia. Näin ollen määrättyjen sakkojen perusmääriksi vahvistettiin 29,14 miljoonaa euroa BASF:lle ja 20 miljoonaa euroa UCB:lle (päätöksen 206 ja 207 perustelukappale).

18 BASF:ää vastaan otettiin huomioon rikkomisen uusimiseen perustuva raskauttava asianhaara, koska sille oli jo kahteen otteeseen osoitettu kieltopäätöksiä samantyyppisen kilpailunvastaisen käyttäytymisen vuoksi. Kyseessä ovat [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä 24.7.1969 tehty komission päätös 69/243/ETY (IV/26.267 – Väriaineet) (EYVL L 195, s. 11) ja [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä 27.7.1994 tehty komission päätös 94/599/EY (IV/31.865 – PVC) (EYVL L 239, s. 14). Tämä merkitsi BASF:lle määrätyn sakon perusmäärän korottamista 50 prosenttia, minkä jälkeen se oli 43,71 miljoonaa euroa (päätöksen 208 ja 219 perustelukappale).

19 Hylättyään joukon väitteitä, jotka kantajat olivat esittäneet lieventävinä asianhaaroina ja jotka perustuivat aikaisessa vaiheessa tapahtuneeseen rikkomisen päättämiseen, sopimusten soveltamatta jättämiseen, tutkinnan pitkään kestoon, alan kriisitilanteeseen sekä kurinpitotoimenpiteisiin niitä työntekijöitä vastaan, jotka olivat syyllistyneet rikkomiseen, kilpailuoikeuden noudattamista koskevan ohjelman soveltamiseksi, komissio alensi UCB:lle määrättyä sakkoa vuoden 1996 yhteistyötiedonannon ulkopuolisen todellisen yhteistyön vuoksi. Täsmällisemmin sanottuna juuri UCB oli ilmoittanut komissiolle 26.7.1999 rikkomisesta Euroopan tasolla mainitsemalla sille yhdeksän kokousta, jotka oli pidetty maaliskuun 1994 ja lokakuun 1998 välillä, kun taas komissiolla oli tietoja yksinomaan kartellin maailmanlaajuisesta tasosta. Tämä johti sakon perusmäärän alentamiseen 25,8 prosenttia, jolloin sen suuruus oli 14,84 miljoonaa euroa (päätöksen 218 ja 219 perustelukappale).

20 Vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamisen osalta komissio täsmensi päätöksen 220 perustelukappaleessa, että kaikki kantajat tekivät yhteistyötä sen kanssa menettelyn eri vaiheissa.

21 Vastauksena 26.5.1999 päivättyyn tietojensaantipyyntöön BASF (ensimmäinen kolmesta eurooppalaisesta valmistajasta, joka toimitti vapaaehtoisesti todisteita) esitti 15.6.1999 kertomuksen, jonka G osassa mainittiin koliinikloridi. Koska esitetyt kysymykset eivät kuitenkaan koskeneet tätä tuotetta, komissio katsoi päätöksen 221 perustelukappaleessa, että kyseisen kertomuksen G osa oli luokiteltava vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdassa tarkoitetuksi vapaaehtoiseksi todisteiden esittämiseksi. Tämä koski myös BASF:n 23.6.1999 toimittamia asiakirjoja, jotka sisälsivät tietoja, jotka liittyivät Ludwigshafenin kokoukseen (päätöksen 221 perustelukappale).

22 Näiden tietojen arvon arvioinnin osalta komissio korostaa, että Chinookin ja Bioproductsin jo toimittamat todisteet riittivät itsessään selvästi vuoden 1996 yhteistyötiedonannon B kohdassa tarkoitetuksi ratkaisevaksi näytöksi. Nimenomaan Bioproductsin 7.5.1999 toimittamat todisteet saivat komission lähettämään 22.6.1999 tietojensaantipyynnön, joka koski nimenomaisesti koliinikloridia. BASF:n kertomuksen G osaa voitiin kuitenkin, huolimatta sen vähäisestä merkityksestä jo käytettävissä olleiden tietojen valossa, pitää tekijänä, joka auttoi rikkomisen toteamisessa maailmanlaajuisella tasolla vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdassa tarkoitetulla tavalla. Eurooppalaisten järjestelyjen osalta komissio korostaa, että BASF tyytyi toteamaan, että eurooppalaisten valmistajien yrityksistä huolimatta varsinaista sopimusta ei ollut tehty eikä sovellettu. BASF:n 16.7.1999 päivätty kirjelmä ei komission mukaan sisältänyt tietoja, jotka myötävaikuttivat rikkomisen vahvistamiseen, eikä se missään tapauksessa ollut vastaus 22.6.1999 päivättyyn tietojensaantipyyntöön. Komissio toteaa muutoin, että BASF:n 4.11.2002 päivätty kirjelmä vastauksena 30.8.2002 päivättyyn tietojensaantipyyntöön osoittautui varsin hyödyttömäksi

kahden kokouksen osalta. BASF ilmoitti sitä paitsi komissiolle väitetiedoksiannon saatuaan, että se ei kiistä tosiseikkojen paikkansapitävyyttä. Näiden seikkojen perusteella komissio myönsi BASF:lle 20 prosentin alennuksen sakon määrästä, jonka se olisi muutoin tälle määrännyt (päätöksen 221–226 perustelukappale).

23 UCB:n osalta komissio myönsi, että 26.7.1999 esitetyt tiedot (ks. edellä 19 kohta) myötävaikuttivat merkittävästi konkreettisella tasolla rikkomisen osoittamiseen Euroopassa, vaikka ensimmäistäkään ajanjaksolta 1995–1998 peräisin olevaa asiakirjaa ei ollut esitetty. Komissio ei puolestaan katsonut, että 21.9.1999 päivätty täydentävä kirjelmä oli yhtä tärkeä. Lisäksi se, että UCB kiisti osallistuneensa kartelliin maailmanlaajuisella tasolla, sai komission epäämään tältä alennuksen, joka perustuu tosiseikkojen paikkansapitävyyden kiistämättä jättämiseen. Näillä perusteilla komissio myönsi UCB:lle vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan perusteella 30 prosentin alennuksen sakon määrästä, joka sille olisi muuten määrätty (päätöksen 227–231 perustelukappale).

24 Tämän menettelyn päätteeksi kantajille määrättiin seuraavat sakot:

– BASF:lle 34,97 miljoonaa euroa

– UCB:lle 10,38 miljoonaa euroa.

Menettely ja asianosaisten vaatimukset

25 Kantajat nostivat nämä kanteet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 25.2.2005 (asia T-111/05, UCB v. komissio) ja 1.3.2005 (asia T-101/05, BASF v. komissio) jättämillään kannekirjelmillä.

26 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 2.3.2005 jättämällään kannekirjelmällä (joka kirjattiin numeroilla T-112/05) Akzo Nobel, joka on niin ikään päätöksen adressaatti, nosti tästä kanteen.

27 BASF ilmoitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle 25.7.2006 päivätyllä kirjeellä, joka lähetettiin vastauksena kirjalliseen kysymykseen, peruuttavansa ensimmäisen ja seitsemännen kanneperusteen.

28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toisen jaoston puheenjohtaja päätti 7.9.2006 antamallaan määräyksellä asianosaisia kuultuaan yhdistää asiat T-101/05, T-111/05 sekä T-112/05 suullista käsittelyä ja tuomion antamista varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti.

29 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn ja se esitti prosessinjohtotoimena kirjallisesti kysymyksen asianosaisille.

30 Kuultuaan asianosaisia suullisessa käsittelyssä tästä asiasta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti erottaa asian T-112/05 yhdistetyistä asioista T-101/05 ja T-111/05 tuomion antamista varten työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti.

31 Asiassa T-101/05, BASF vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

– kumoaa päätöksellä määrätyn sakon tai alentaa huomattavasti sen määrää

– velvoittaa komission korvaamaan tästä asiasta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut ja muut kulut

– määrää kaikista asianmukaisiksi katsomistaan toimista.

32 Asiassa T-111/05 UCB vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

– kumoaa päätöksen tai ainakin kumoaa sakon tai alentaa huomattavasti sen määrää

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

33 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

– hylkää kanteen

– velvoittaa kantajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

1. *Alustavia huomautuksia*

34 BASF esittää viisi kanneperustetta, joissa kyseenalaistetaan komission arviointi, joka koskee ensiksi määrätyn sakon ehkäisevän vaikutuksen laajuutta, toiseksi sen määrän korottamista rikkomisen uusimisen vuoksi, kolmanneksi sen yhteistyötä hallinnollisen menettelyn aikana, neljänneksi kokonaisalennusta, joka sille olisi pitänyt myöntää vuoden 1996 yhteistyötiedonannosta riippumatta, ja viidenneksi maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten järjestelyjen luokittelua yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi.

35 UCB esittää puolestaan kolme kanneperustetta, jotka perustuvat virheeseen maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten järjestelyjen luokittelussa yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi ja vuoden 1996 yhteistyötiedonannon virheelliseen soveltamiseen sekä toissijaisesti tämän tiedonannon vastaiseen menettelyyn tilanteessa, ja näin myös siinä tapauksessa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoisi, että maailmanlaajuiset ja eurooppalaiset järjestelyt muodostavat yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen.

36 Aluksi on tutkittava BASF:n neljää ensimmäistä kanneperustetta, ja arvioitava sitten niiden väitteiden perusteltavuutta, jotka esitettiin sen kanneperusteen tueksi, joka koskee yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua kilpailusääntöjen rikkomista, ja lopuksi on analysoitava UCB:n toista ja kolmatta kanneperustetta.

2. *BASF:n esittämä ensimmäinen kanneperuste, joka koskee asetuksen N:o 17 ja asetuksen N:o 1/2003 rikkomista sekä suuntaviivojen laiminlyöntiä, koska sakon määrää korotettiin 100 prosenttia sen ehkäisevän vaikutuksen takaamiseksi*

Asianosaisten lausumat

37 Kannekirjelmässään BASF esittää kolme väitettä sakon ehkäisevän vaikutuksen takaamiseen perustuvaa sakon määrän korottamista vastaan. Tämä korotus on sen mukaan ensinnäkin vastoin 6.12.1962 annettua neuvoston asetusta N:o 17 ([EY 81] ja [EY 82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13, s. 204) ja asetusta N:o 1/2003 sekä suuntaviivoihin perustuvia perusteltuja odotuksia. Toiseksi komissio ei BASF:n mukaan tutkinut sitä, oliko tähän perustuva korotus tarpeen BASF:n käyttäytymisen valossa. Kolmanneksi tämä korotus on BASF:n mukaan ristiriidassa vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamisen kanssa.

38 Suullisessa käsittelyssä BASF peruutti tämän kanneperusteen ensimmäisen ja kolmannen väitteen. Toisen väitteen puitteissa se esittää, että komission velvollisuutena on ennen sakon korottamista sen ehkäisevän vaikutuksen takaamiseksi arvioida, onko tällainen korotus tarpeen asianomaiselle yritykselle, kun otetaan huomioon rikkomisen uusimisen todennäköisyys. Yhtiön koko on sen mukaan merkityksetön tekijä tässä arvioinnissa. Muut seikat voivat puolestaan osoittaa yrityksen tulevan käyttäytymisen. Suuri yritys tarvitsee sen mukaan vähemmän houkuttelua, jotta se pidättyisi tietystä käyttäytymisestä, esimerkiksi sen vuoksi, että sitä vastaan voidaan nostaa ryhmäkanteita, tai mahdollisten sen markkina-arvoon vaikuttavien seurausten vuoksi. Tarvetta vaikuttaa siihen, että yritys pidättäytyy tietystä käyttäytymisestä, ei voida BASF:n mukaan arvioida tämän koon mukaan, vaan arvion on perustuttava yrityksen erityiseen asenteeseen. Komissio kuitenkin perusteli BASF:n mukaan kyseisen argumentaation ainoastaan mainitsemalla BASF:n maailmanlaajuisen liikevaihdon.

39 Koska BASF:n mukaan sakon lopullisen määrän perusteella voidaan määritellä, onko seuraamus luonteeltaan sellainen, että se saa yrityksen pidättäytymään tulevista

kilpailusääntöjen rikkomisista, BASF väittää, että tarvetta sakon korottamiseen ehkäisevän vaikutuksen takaamiseksi on arvioitava sakon laskemisen loppuvaiheessa eikä välivaiheessa. Lisäksi tällainen sakon määrän korotus on sen mukaan selitettävä (väitetiedoksiannossa ja päätöksessä) viittaamalla kunkin yhtiön asenteeseen. Komission velvollisuutena on sen mukaan lisäksi ottaa huomioon sakot, jotka asianomaisen yrityksen on pitänyt maksaa kolmansissa maissa päätöksen tekohetkellä samankaltaisesta kilpailuoikeuden rikkomisesta. BASF lisää, että komissio korotti virheellisesti sakon määrää muilla, täysin itsenäisillä markkinoilla tapahtuneen toiminnan perusteella. BASF korostaa, että sen tapauksessa lisäkorotus ehkäisevän vaikutuksen takaamiseksi oli tarpeeton. EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia COMP/E-1/37.512 – Vitamiinit) 21.11.2001 tehdyn komission päätöksen 2003/2/EY (EYVL 2003, L 6, s. 1) jälkeen BASF toteutti aivan uudenlaisia toimia sen valvomiseksi, että tämäntyyppinen lainvastainen käyttäytyminen ei toistuisi tulevaisuudessa, mikä sen mukaan selitettiin sen vastauksessa väitetiedoksiantoon. Sen yhteistyö hallinnollisen menettelyn aikana sekä sakot, jotka sen on pitänyt maksaa kolmansissa maissa Vitamiini-tapauksen seurauksena, osoittavat sen mukaan, että ehkäisevä vaikutus ei ole tarpeen. Päätöksessä ei BASF:n mukaan ole seikkoja, joilla voitaisiin kumota sen argumentaatio.

40 BASF toteaa, että vaikka komissio väittää, että ehkäisevä vaikutus on rikkomisen vakavuuden osatekijä eikä kunkin yrityksen yksittäiseen käyttäytymiseen liittyvä tekijä, se ei kuitenkaan selitä, miksi tietyille yrityksille pikemminkin kuin toisille määrätään sakkojen korotuksia ehkäisevän vaikutuksen varmistamiseksi. BASF lisää, että kun otetaan huomioon esillä olevan tapauksen ja edellä 39 kohdassa mainitun Vitamiini-tapauksen historia ja kytkentä, päätöstä 2003/2 ei olisi pitänyt pitää merkityksellisenä BASF:n sakon laskemiseksi tai ehkäisevää vaikutusta koskevan kysymyksen arvioimiseksi, koska komissio ei selittänyt, miksi se ei käsitellyt kaikkia vitamiinialan kartelleja yhdessä päätöksessä.

41 BASF korostaa vastauksena komission väitteeseen, jonka mukaan syyttömyysolettama estää tulevan kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevän toiminnan arvioinnin, että merkityksellinen kysymys on se, tarvitseeko yritys, joka on tietoinen toimintansa

lainvastaisuudesta ja joka toteuttaa toimia sen toistumista vastaan, lisävaroitusta. Tämän tutkiminen ei sen mukaan liity syyttömyysolettamaan.

42 Komissio kiistää tämän kanneperusteen perusteltavuuden.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

43 On muistutettava, että asetuksen N:o 17 15 artiklassa ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklassa säädettyjen seuraamusten tarkoituksena on päättää lainvastainen toiminta ja estää sen uusiminen. Ehkäisevä vaikutus muodostaa täten sakolla tavoitellun päämäärän (asia T-15/02, BASF v. komissio, tuomio 15.3.2006, Kok. 2006, s. II-497, 218 ja 219 kohta, jäljempänä Vitamiini-tuomio).

44 Suuntaviivojen 1 A kohdassa, jonka mukaan – – on tarpeen määrittää sakon määrä tasolle, joka on riittävän varoittava”, mainitaan tämä päämäärä.

45 Lisäksi sakkojen ehkäisevän vaikutuksen laajuus on yksi tekijöistä, joiden perusteella rikkomisten vakavuus on vahvistettava (asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4411, 33 kohta).

46 Esillä olevassa asiassa on todettava, että soveltaakseen BASF:ää sakon laskentapohjan korotusta komissio ei arvioinut sitä, miten todennäköistä on, että tämä syyllistyy uudestaan rikkomiseen. Kuten ilmenee päätöksen 203 perustelukappaleesta (ks. edellä 16 kohta), se otti yksinomaan huomioon tämän yrityksen koon.

47 On kuitenkin katsottava, että BASF:n rikkomisen uusimisen todennäköisyyttä koskevan arvioinnin puuttuminen ei vaikuta millään tavoin tämän argumentaation laillisuuteen. Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on tunnustettu yritysten koon merkitys huomioon otettavana seikkana sakon määrän vahvistamisen yhteydessä. Tätä seikkaa voidaan käyttää sen vaikutuksen osoittajana, joka asianomaisella yrityksellä on voinut olla markkinoilla (ks. edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 233–236 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

48 Vaiheesta, jossa tarvetta kertoimen soveltamiseen sakon ehkäisevän vaikutuksen varmistamiseksi on arvioitava, on riittävää todeta, että ehkäisevän vaikutuksen vaatimusten on oltava koko sen menettelyn taustalla, joka koskee sakon määrittelyä, eikä vain sen yksi vaihe (edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 238 kohta).

49 Tarpeesta soveltaa tällaista kerrointa esillä olevassa asiassa on todettava, että BASF:n maailmanlaajuinen liikevaihto vuonna 2003 oli 33,4 miljardia euroa, mikä on osoitus tämän yrityksen huomattavasta koosta, ja se jättää UCB:n ja Akzo Nobelin kauas taakseen.

50 Edellä esitetystä seuraa, että komissio ei rikkonut asetuksia N:o 17 ja N:o 1/2003. Se ei myöskään poikennut suuntaviivoista, kun se katsoi, että BASF:n koon vuoksi ehkäisevän vaikutuksen takaamiseksi oli tarpeen kaksinkertaistaa laskentapohja 9,4 miljoonasta eurosta 18,8 miljoonaan euroon.

51 Niiden toimenpiteiden, jotka BASF toteutti rikkomisen uusimisen estämiseksi, sen osoittaman yhteistyön ja sille kolmansissa maissa määrättyjen seuraamusten osalta on selvitettävä, missä määrin nämä seikat edellyttivät sitä, että komissio alentaisi sakkoa arvioidessaan ehkäisevän vaikutuksen vaatimuksia BASF:n suhteen.

52 Toimenpiteistä, jotka BASF toteutti rikkomisen uusimisen ehkäisemiseksi, on todettava, että niiden toimenpiteiden tärkeydestä huolimatta, jotka koskivat kilpailuoikeuden noudattamista, rikkomisen tapahtumisen realiteettiin ei voitu vaikuttaa. Näin ollen se, että asianomainen yritys laatii kilpailuoikeuden noudattamista koskevan ohjelman, ei velvoita komissiota myöntämään sakon alennusta tämän seikan vuoksi (edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 266 ja 267 kohta). Tässä tilanteessa väite, jonka mukaan päätöksellä 2003/2 määrättyjen sakkojen jälkeen BASF:ää ei ollut tarvetta saada pidättäytymään tietyistä toimista sen koliinikloridia koskeneessa toiminnassa, on myös hylättävä. Sakon määrääminen BASF:lle erityyppisestä kilpailunvastaisesta toiminnasta, joka koski muita vitamiinituotteita, ei myöskään vaikuta rikkomisen realiteettiin, minkä vuoksi se ei velvoita komissiota myöntämään tähän perustuvaa alennusta.

53 Kolmansissa maissa määrättyjen seuraamusten osalta on todettava, että ehkäisevällä tavoitteella, johon komissiolla on oikeus pyrkiä sakon määrää vahvistaessaan, pyritään varmistamaan se, että yritykset noudattavat kilpailusääntöjä, jotka on vahvistettu perustamissopimuksessa niiden toiminnalle yhteisössä tai ETA:lla. Tästä seuraa, että sellaisen sakon ehkäisevää luonnetta, joka on määrätty yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi, ei voida määrittää yksinomaan sakkoihin tuomitun yrityksen erityisen tilanteen mukaan eikä sen mukaan, onko tämä noudattanut kilpailusääntöjä, jotka on vahvistettu kolmansissa maissa ETA:n ulkopuolella (ks. edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 269 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

54 Komissio myönsi BASF:n yhteistyön hallinnollisessa menettelyssä ja hyvitti sitä vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamisen yhteydessä (ks. vastaavasti edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 268 kohta). Näin ollen kysymystä siitä, ansaitsiko tämä yhteistyö mahdollisesti merkittävämpiä sakon alennuksia, on tutkittava kolmannen kanneperusteen yhteydessä.

55 Ensimmäinen kanneperuste on näin ollen hylättävä.

3. *BASF:n esittämä toinen kanneperuste, joka koskee oikeusvarmuuden periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen loukkaamista, koska sakon määrää korotettiin 50 prosenttia rikkomisen uusimisen vuoksi, sekä tämän korotuksen virheellistä laskentatapaa*

Asianosaisten lausumat

56 BASF väittää ensiksi, että asetukset N:o 17 ja N:o 1/2003 eivät tarjoa selvää oikeusperustaa sakon määrän korottamiselle rikkomisen uusimisen vuoksi. Koska rikkomisilla, joista BASF:lle määrättiin sakko vuosina 1969 ja 1994, ei sen mukaan ollut mitään vaikutusta sen rikkomisen vakavuuteen tai kestoon, joka on tämän päätöksen kohteena, komissio loukkasi oikeusvarmuuden periaatetta, kun se otti huomioon nämä aikaisemmat päätökset. BASF:n mukaan asetuksesta N:o 2988/74, asetuksen N:o 1/2003 25 artiklasta sekä oikeusvarmuuden periaatteesta seuraa, että seuraamukseen rikkomisen uusimista on sovellettava vanhentumissääntöjä, jotta ei päädyttäisi absurdeihin lopputuloksiin, kuten siihen, että sakkoa ei määrätä pohjoisamerikkalaisille valmistajille niiden vuonna 1994 tapahtuneen salaisen toiminnan vanhentumisen vuoksi, kun taas BASF:lle määrätään seuraamus rikkomisesta, joka tapahtui vuonna 1964. BASF:n mukaan on yleisesti ottaen järjenvastaista, että yhtiölle ei voida määrätä seuraamusta rikkomisesta, johon on syyllistytty viisi vuotta sitten, mutta sille

voidaan määrätä ankarampi seuraamus rikkomisesta, joka on vanhentunut jo kauan sitten. BASF toteaa, että vaikka suuntaviivat ovat puutteelliset, koska niissä ei vahvisteta ajanjaksoa, jonka jälkeen aikaisempaa rikkomista ei enää oteta huomioon rikkomisen uusimisen perusteena, jäsenvaltioiden lainsäädännöissä puolestaan säädetään tällaisesta rajoituksesta. BASF katsoo, että vaikka päätöstä 69/243 (ks. edellä 18 kohta) ei otettu huomioon siinä yhteydessä, kun sakkoa korotettiin rikkomisen uusimisen vuoksi, on myönnettävä, että joko tämä korotus on virheellinen tai komissio on myös sitä mieltä, että rikkomista, johon on syyllistytty 40 vuotta sitten, ei voida ottaa huomioon tämän osalta.

57 Koska sellaista säännöstä ei ole, jossa säädettäisiin vanhentumisajasta, joka koskee aikaisempien rikkomisten huomioimista rikkomisen uusimisen perustana, komission velvollisuutena on BASF:n mukaan käyttää harkintavaltaansa asianmukaisesti ja oikeasuhteisesti selkeästi määritellyissä ja merkityksellisissä olosuhteissa. BASF väittää, että tätä näkemystä on sovellettava sitäkin suuremmalla syyllä, kun aikaisempaan rikkomiseen on syyllistytty kauan sitten ajankohtana, jona yhteisön kilpailuoikeus oli vähän tunnettua ja ymmärrettyä. BASF korostaa, että toinen päätös, johon komissio vetoaa rikkomisen uusimisen perustana, tehtiin vuonna 1994 ja se koski ajanjaksoa 1980–1984. BASF:n mukaan komissio ei voi kuitenkaan hyötyä päätöksentekoprosessinsa hitaudesta vedotakseen näin vanhoihin rikkomisiin rikkomisen uusimisen perustana. Komissio ei sitä paitsi korottanut sakkoa rikkomisen uusimisen vuoksi päätöksessä 2003/2, mikä oli BASF:n mukaan oikea ratkaisu.

58 BASF:n mukaan toteamus rikkomisen uusimisesta yli 20 vuotta vanhan toiminnan perusteella edellyttää lisäksi, että kyseiset kaksi rikkomista ovat samantyyppiset, mikä on suljettu pois, jos ne koskevat eri markkinoita. Tilanne on sen mukaan kuitenkin tämä esillä olevassa asiassa, koska väriaineet (joita päätös 69/243 koskee), PVC (jota päätös 94/599 koskee) ja koliinikloridi kuuluvat täysin eri markkinoihin.

59 Asianomaisen korotuksen laskentaan liittyy joka tapauksessa BASF:n mukaan lainvastaisuus, koska komission olisi sen mukaan pitänyt soveltaa sitä asiassa T-220/00, Cheil Jedang vastaan komissio, 9.7.2003 annetun tuomion (Kok. 2003, s. II-2473) 226 ja 229 kohdan mukaisesti 9,4 miljoonan euron laskentapohjaan ennen yrityksen kokoon tai ehkäisevään vaikutukseen perustuvaa korotusta (ks. edellä 15 kohta) eikä 29,14 miljoonan euron perusmäärään (ks. edellä 17 ja 18 kohta).

60 Komissio korostaa ensiksi, että se ei ottanut sakon laskemiseksi huomioon BASF:n osallistumista vitamiinialan kartelliin, joka johti päätöksen 2003/2 tekemiseen. Se tuo myös esiin, että päätös 94/599 tehtiin koliinikloridia koskevan rikkomisajanjakson aikana. Lisäksi se, että asianomainen yritys ei ole muuttanut käyttäytymistään, pahentaa sen syyllisyyttä uuden rikkomisen toteavan päätöksen yhteydessä siitä ajasta riippumatta, joka on kulunut ensimmäisen rikkomisen ja siihen liittyvän päätöksen tekemisen välillä. Komissio ei ymmärrä, miksi kyseessä oleva korotus olisi virheellinen siksi, että BASF:n aiemmat rikkomiset eivät koskeneet koliinikloridimarkkinoita, koska kaikki nämä rikkomiset olivat luonteeltaan hyvin samankaltaisia.

61 Oikeusvarmuuden periaatteen osalta komissio väittää, että kun se määrää sakkoja, se ottaa huomioon yleisluonteiset säännöt, joihin kuuluu esimerkiksi suhteellisuusperiaate, mutta oikeuskäytännön mukaisesti myös varsinaiset seuraamusten määräämistä koskevat säännöt, joita ovat esimerkiksi sellaisten olosuhteiden tunnustaminen, jotka voivat pahentaa tai lieventää syyllisen vastuuta. Yritys ei voi komission mukaan vaatia lieventävien asianhaarojen soveltamista ja samanaikaisesti hylätä periaatteessa mahdollisuuden ottaa myös huomioon raskauttavat asianhaarat sakon laskemiseksi. Koska rikkomisen uusiminen mainitaan sitä paitsi nimenomaisesti suuntaviivojen 2 osan ensimmäisessä luetelmakohdassa raskauttavana asianhaarana, BASF:ää varoitettiin myös tämän osalta väitetiedoksiannon 217 kohdassa.

62 Aikaisempien rikkomisten vanhentumisen osalta komissio huomauttaa, että oikeuskäytännössä on vahvistettu perusmäärän korottaminen 50 prosenttia rikkomisen uusimisen vuoksi sellaisen rikkomisen perusteella, joka oli johtanut päätöksen tekemiseen 20 vuotta aiemmin, minkä vuoksi komissiolla on esillä olevassa asiassa toimivalta ottaa huomioon päätös 94/599. Tämä jälkimmäinen päätös riittää komission mukaan asianomaisen korotuksen määräämiseen jopa ottamatta huomioon päätöstä 69/243. Lisäksi se, että komissio ei ole huomioinut nimenomaisia aikaisempia rikkomisia raskauttavina asianhaaroina sakon laskemiseksi päätöksen 2003/2 yhteydessä, ei estä sitä tekemästä tätä myöhäisemmän päätöksen yhteydessä.

63 Väitteestä, joka perustuu korotuksen virheelliseen laskemiseen, komissio korostaa, että BASF sekoittaa laskentapohjan (ks. edellä 15 kohta) sakon perusmäärään, joka määritetään rikkomisen vakavuuden ja keston mukaan (ks. edellä 17 kohta). Kaikkia korotuksia, jotka perustuvat raskauttaviin asianhaaroihin, on edellä 59 kohdassa mainitussa asiassa Cheil Jedang vastaan komissio annetun tuomion mukaan sovellettava tähän jälkimmäiseen määrään, minkä komissio väittää tehneensä esillä olevassa asiassa.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

64 Aluksi on hylättävä BASF:n väite, jonka mukaan rikkomisen uusimistapauksen tunnustaminen edellyttää sitä, että rikkomiset koskevat samoja tavaramarkkinoita. Riittää, että komissio käsittelee rikkomisia, jotka kuuluvat EY:n perustamissopimuksen saman määräyksen soveltamisalaan.

65 Seuraavaksi on todettava, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohta ovat merkityksselliset oikeusperustat, joiden nojalla komissio voi määrätä sakkoja yrityksille ja yritysten yhteenliittymille EY 81 ja EY 82 artiklan rikkomisista. Näiden säännösten nojalla rikkomisen kesto ja vakavuus on

otettava huomioon sakon suuruuden määrittämiseksi. Rikkomisen vakavuus määritetään viittaamalla moniin tekijöihin, joiden osalta komissiolla on harkintavaltaa. Raskauttavien asianhaarojen huomioon ottaminen sakkoa vahvistettaessa on komission sen tehtävän mukainen, jonka mukaan sen on varmistettava kilpailusääntöjen noudattaminen (asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007, Kok. 2007, s. I-1331, 24 ja 25 kohta).

66 Lisäksi rikkomisen vakavuutta analysoitaessa on otettava huomioon mahdollinen rikkomisen uusiminen (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok. 2004, s. I-123, 91 kohta ja edellä 65 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 26 kohta), ja sillä voidaan perustella sakon perusmäärän huomattava korotus (asia T-203/01, Michelin v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok. 2003, s. II-4071, 293 kohta). Tämän oikeuskäytännön valossa on hylättävä BASF:n väitteet, joiden mukaan yhtäältä sen aikaisemmat rikkomiset eivät vaikuta millään tavoin asianomaisen rikkomisen vakavuuteen ja että toisaalta selvää oikeusperustaa korotuksen soveltamiselle rikkomisen uusimisen perusteella ei ollut.

67 Väitteestä, joka koskee velvollisuutta tunnustaa ajallinen rajoitus, joka koskee mahdollisuutta ottaa huomioon mahdollinen rikkomisen uusiminen, on todettava, että se, että asetuksissa N:o 17 ja N:o 1/2003 tai suuntaviivoissa ei vahvisteta enimmäismääräaikaa rikkomisen uusimisen toteamiseksi, ei loukkaa oikeusvarmuuden periaatetta. Rikkomisen uusimisen toteaminen ja sen erityispiirteiden arviointi kuuluvat komission harkintavaltaan sen osalta, mitä tekijöitä sakkojen määrän määrittämiseksi huomioidaan. Komissiota ei tässä yhteydessä voi sitoa mahdollinen vanhentumismääräaika tällaisen toteamisen osalta. Tämän osalta on muistutettava, että rikkomisen uusiminen on tärkeä tekijä, jota komission on arvioitava, koska sen huomioon ottamisella pyritään saamaan yritykset, joilla on ilmeinen taipumus olla välittämättä kilpailusäännöistä, muuttamaan käyttäytymistään. Komissio voi näin

ollen ottaa kussakin tapauksessa huomioon seikat, jotka vahvistavat tällaisen taipumuksen ja joihin kuuluu esimerkiksi aika, joka on kulunut asianomaisten rikkomisten välillä (edellä 65 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 37–39 kohta).

68 Esillä olevassa asiassa komission hyväksymät päätökset rikkomisen uusimista koskevan arviointinsa perustelemiseksi (ks. edellä 18 kohta) osoittavat, että BASF rikkoi kilpailusääntöjä vuodesta 1964 vuoteen 1967 (hinnankorotusten tason sekä näiden korotusten soveltamisedellytysten vahvistaminen väriaineiden alalla) ja elokuusta 1980 toukokuuhun 1984 (tavoitehintojen ja tavoitekiintiöiden vahvistaminen sekä sellaisten yhdenmukaistettujen aloitteiden suunnittelu, joilla pyrittiin nostamaan hintatasoa ja valvomaan sen täytäntöönopanoa).

69 On katsottava, että pelkästään viimeisimmän rikkomisen perusteella on perusteltua soveltaa 50 prosentin korotusta sen sakon perusmäärään, joka BASF:lle määrättiin (ks. vastaavasti edellä 66 kohdassa mainittu asia Michelin v. komissio, tuomion 293 kohta).

70 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa joka tapauksessa, että sen täyden harkintavallan käytön vuoksi voi olla perusteltua esittää ja ottaa huomioon täydentäviä tietoja, joita ei mainita päätöksessä siten kuin EY 253 artiklassa säädetty perusteluvelvollisuus edellyttää (asia C-248/98 P, KNP BT v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok. 2000, s. I-9641, 40 kohta).

71 Tässä yhteydessä on otettava huomioon se, että myös [EY 81] artiklan soveltamismenettelystä (IV/31.149 – Polypropyleeni) 23.4.1986 tehty komission päätös 86/398/ETY (EYVL L 230, s. 1) koski BASF:ää. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-4/89, BASF vastaan komissio, 17.12.1991 antaman tuomion (Kok. 1991, s. II-1523) jälkeen BASF:lle määrättiin 2,125 miljoonan ecun sakko sen osallistumisesta sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin kauppapolitiikkansa

määrittelemiseksi, tavoitehintojen vahvistamiseksi ja tähän liittyvistä toimenpiteistä sopimiseksi, hintojen korottamiseksi ja markkinoiden jakamiseksi vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta marraskuuhun 1983 saakka. Kun komissiolta tiedusteltiin tästä suullisessa käsittelyssä, se ei kyennyt selittämään tämän päätöksen pois jättämistä, vaikka se mainitaan väitetiedoksiannon 29 kohdassa.

72 Tämä seikka huomioon ottaen on todettava, että BASF rikkoi räikeästi kilpailusääntöjä vuodesta 1964 vuoteen 1993 noin 13 vuoden ajan. Tästä seuraa, että perusmäärän korottaminen 50 prosenttia on asianmukaista.

73 Väite, joka perustuu rikkomisen uusimiseen perustuvan korotuksen virheelliseen laskemiseen, on myös hylättävä, koska se perustuu siihen, että BASF sekoitti keskenään laskentapohjan ja perusmäärän käsitteet (ks. edellä 15–17 kohta). Edellä 59 kohdassa mainitussa asiassa Cheil Jedang vastaan komissio annetun tuomion, johon BASF vetoaa tukeakseen väitettään, 229 kohdan mukaan prosenttimääriä, jotka vastaavat korotuksia tai alennuksia ja jotka on hyväksytty raskauttavien tai lieventävien asianhaarojen nojalla, on sovellettava sakon perusmäärään, joka määritetään rikkomisen vakavuuden ja keston mukaan. Komissio teki nimenomaan tämän esillä olevassa asiassa, minkä päätöksen 219 perustelukappale osoittaa (ks. edellä 17 ja 18 kohta). On joka tapauksessa korostettava, että esillä olevassa asiassa BASF:n ehdottama laskentatapa olisi johtanut samaan lopputulokseen.

74 Toinen kanneperuste on näin ollen hylättävä kokonaisuudessaan.

4. *BASF:n esittämä kolmas kanneperuste, joka koskee vuoden 1996 yhteistyötiedonannon virheellistä soveltamista*

Asianosaisten lausumat

75 BASF katsoo, että sille vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan nojalla myönnetty 20 prosentin alennus (ks. 22 kohta edellä) on liian vähäinen sen yhteistyön laajuuden valossa. Suhteellisuusperiaatteen perusteella komission on BASF:n mukaan myönnettävä alennuksia, jotka ovat oikeassa suhteessa kunkin yrityksen yhteistyöhön nähden. Komission vakiintuneen käytännön mukaan BASF:llä oli sen mukaan oikeus 10 prosentin alennukseen, koska se ei kiistänyt tekojen, joista sitä moitittiin, paikkansapitävyyttä. Tästä seuraa sen mukaan, että sen varhainen, täydellinen ja vapaaehtoinen yhteistyö jossain muussa muodossa kuin tekojen kiistämättä jättämisenä ansaitsee alennuksen, joka on merkittävämpi kuin myönnetyt 10 prosenttia.

76 Päätöksessä ei BASF:n mukaan esitetty objektiivista ja täsmällistä selvitystä sen yhteistyöstä, koska siinä kuvattiin virheellisesti tiettyjen kirjelmien sisältö, jätettiin mainitsematta tämän yhteistyön muita tärkeitä näkökohtia eikä myöskään sallittu BASF:n arvioida komission tekemää arviointia tietyistä yhteistyöhön liittyvistä seikoista. Nämä puutteet osoittavat BASF:n mukaan myös hyvän hallinnon periaatteen loukkaamisen.

77 BASF esittää väitteidensä tueksi, että päätöksessä komissio

– ei viittaa BASF:n 6.5.1999 päivättyyn kirjeeseen, jolla se ilmoitti komissiolle vitamiinituotealan lainvastaisista sopimuksista, joiden osalta Yhdysvaltain viranomai-

set olivat aloittaneet tutkimuksen, ja ehdotti tapaamista keskustellakseen niistä yksityiskohtaisesti; BASF katsoo, että komissio on hävittänyt tämän kirjeen

– ei viittaa kokoukseen, joka pidettiin 17.5.1999 ja jonka kuluessa BASF kuvaili tiettyjä salaisia sopimuksia ja toimitti tietoja, jotka myötävaikuttivat konkreettisesti rikkomisen osoittamiseen, ja joihin liittyi tällöin välitön sellaisen syytettä koskevan sopimuksen tekeminen Yhdysvaltain viranomaisten kanssa, joka allekirjoitettiin lopulta 19.5.1999 ja joka koski myös koliinikloridia

– ei viittaa BASF:n 21.5.1999 päivättyyn kirjeeseen, jolla tämä toimitti asiakirjat, jotka liittyivät Yhdysvalloissa toteutettuun tutkimukseen; BASF katsoo, että komissio on hävittänyt tämän kirjeen

– esittää virheellisesti BASF:n 23.7.1999 päivätyn kirjelmän

– kuvailee puutteellisesti 26.5.1999 päivättyä tietojensaantipyyntöä, joten se jättää huomiotta, että 15.6. päivätty kertomus sekä 23.6.1999 päivätty kirjelmä toimitettiin vapaaehtoisesti

– piti virheellisesti 16.7.1999 päivättyä BASF:n kirjelmää vastauksena 22.6.1999 päivättyyn tietojensaantipyyntöön.

78 Kyseisen 6.5.1999 päivätyn kirjeen ja 17.5.1999 pidetyn kokouksen mainitsematta jättämistä on sen mukaan mahdotonta selittää, koska niihin viitataan päätöksen 2003/2 127 perustelukappaleessa.

79 Se, että komission asiakirja-aineistosta puuttui olennaisia seikkoja, esti BASF:n mukaan sitä saamasta täydellistä kuvaa tämän yhteistyöstä. Tämä jälkimmäinen ei kyennyt löytämään komission asiakirja-aineistosta 6. ja 21.5.1999 päivättyjä kirjeitä eikä mainintaa (alaviitteiden tai komission virkamiesten laatimien pöytäkirjojen muodossa) 17.5.1999 pidetystä kokouksesta.

80 Komissiolle esitettyjen seikkojen arvoa ei BASF:n mukaan voida kiistää sillä, että se ei hyväksynyt lisätodisteiden esittämistä muun muassa BASF:n ehdottamien suullisten todistajankertomusten muodossa ja vaati kirjallisten todisteiden esittämistä. Tämä seikka vei BASF:ltä mahdollisuuden esittää tärkeitä tietoja, minkä se olisi voinut tehdä kirjallisesti, jos komissio olisi selventänyt näkemyksensä vastaamalla 6.5.1999 päivättyyn kirjeeseen. Komission käyttäytyminen loukkasi BASF:n mukaan hyvän hallinnon periaatetta.

81 BASF:n mukaan komission olisi pitänyt varmistaa asianmukaisen pöytäkirjan laatiminen 17.5.1999 pidetystä kokouksesta. Jopa pikakirjoituksella tehdyt muistiinpanot, jotka asiakirjoista vastaava henkilö säilytti, osoittavat sen mukaan, että kokous oli tärkeä ja että siinä käsiteltiin yksityiskohtaisesti useita aloja, koliinikloridi mukaan lukien, mitä komissio ei kiistä. Se, että näitä muistiinpanoja ei liitetty koliinikloridia koskeviin asiakirjoihin, merkitsee kantajan mukaan myös hyvän hallinnon periaatteen loukkaamista.

82 BASF väittää toimittaneensa tässä kokouksessa tietoja, jotka myötävaikuttivat konkreettisesti rikkomisen osoittamiseen (salaisten sopimusten ja niihin kuuluvien

tavaroiden ja yritysten yksilöinti, kesto, syytettä koskevan sopimuksen välitön tekeminen Yhdysvaltain oikeusministeriön kanssa erityisesti koliinikloridista). Tämä osoitetaan BASF:n mukaan 24.2.2005 päivätyllä lausunnolla, jonka sen oikeudellinen neuvonantaja J. Scholz laati ja jota se kutsuu Scholzin lausunnoksi.

83 BASF katsoi 17.5.1999 pidetyn kokouksen jälkeen tehneensä kaikkensa saadakseen mahdollisimman suuren alennuksen vuoden 1996 yhteistyötiedonannon nojalla. BASF katsoo tässä tilanteessa, että sen myöhemmät kirjelmät pelkästään vahvistivat kirjallisten todisteiden muodossa suullisesti toimitetut tiedot, mikä merkitsee, että on katsottava, että kirjalliset tiedot toimitettiin tämän kokouksen aikana. Sen mukaan kaikki nämä tiedot toimitettiin vapaaehtoisesti, minkä komissio jätti huomiotta päätöksessä. Komissio ei kantajan mukaan myöskään kiistä sitä, että vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan nojalla toimitetut tiedot voidaan esittää suullisesti.

84 BASF korostaa 15.6.1999 päivätyn kertomuksen osalta, että sitä ei toimitettu vastauksena 26.5.1999 päivättyyn tietojensaantipyyntöön, vaan komission 17.5.1999 pidetyssä kokouksessa esittämään pyyntöön kirjallisista todisteista. Kyseistä kertomusta alettiin BASF:n mukaan laatia ennen tätä tietojensaantipyyntöä. Tämän tosiseikan osoittaa todeksi BASF:n 21.5.1999 päivätty kirjelmä. Tässä kertomuksessa esitetään BASF:n mukaan niin ikään tietoja vitamiineista, joita 26.5.1999 esitetty pyyntö ei koske ja joita ovat esimerkiksi D3-vitamiini ja karotenoidit. Nimenomaan komission vaatimus kirjallisesta kertomuksesta aiheutti BASF:n mukaan viiveen tietojen toimittamisessa. BASF:n ehdottamat keskustelut BASF:n henkilöstön kanssa olivat BASF:n mukaan kuitenkin tehokas keino edellytettyjen todisteiden keräämiseen. Myös 23.6.1999 päivätty kirjelmä, joka BASF:n mukaan täydensi 15.6.1999 päivättyä kertomusta, toimitettiin BASF:n mukaan sen aloitteesta. Tämä 23.6.1999 päivätty kirjelmä sisältää sen mukaan lisätodisteita, joita komissiolla ei kyseisenä aikana ollut ja jotka koskivat Ludwigshafenin kokousta (ks. edellä 4 kohta). Lisäksi myös 16.7.1999 päivätty kirjelmä täydensi sen mukaan todisteita, joita oli pyydetty 17.5.1999 pidetyssä kokouksessa, ja sitä on BASF:n mukaan pidettävä vapaaehtoisena. Se koski

asianomaisten järjestelyjen täytäntöönpanoa ja siinä esitettiin tähän liittyviä todisteita. BASF:n mukaan 4.11.2002 päivätty kirjelmä (ks. edellä 22 kohta) sisälsi myös tiettyjä merkityksellisiä tietoja muun muassa kartellin kahdesta kokouksesta.

85 Joka tapauksessa ero, joka päätöksessä tehdään vapaaehtoisten tiedonantojen ja muiden kuin vapaaehtoisten tiedonantojen välillä, on BASF:n mukaan virheellinen, koska komission tietojensaantipyyntö ei voi olla ratkaiseva tekijä siinä, että yrityksen yhteistyö vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdan ensimmäisen luetelmakohdan nojalla katsotaan vähäiseksi.

86 Näin ollen komissio katsoi BASF:n mukaan virheellisesti, että 15.6.1999 päivätty kertomus ja 23.6., 16.7.1999 ja 4.11.2002 päivätyt kirjelmät eivät myötävaikuttaneet konkreettisesti rikkomisen osoittamiseen. Komissio ei BASF:n mukaan sitä paitsi selittänyt, miksi se odotti kuusi viikkoa sen jälkeen, kun Bioproducts oli toimittanut tietoja (7.5.1999, ks. edellä 22 kohta), ennen kuin sen lähetti tietojensaantipyynnön 22.6.1999, jolloin sillä oli käytössään kaikki tiedot, jotka oli esitetty 17.5.1999 pidetyssä kokouksessa ja 15.6.1999 päivätyssä kertomuksessa. Todellisuudessa Bioproductsin esittämissä asiakirjoissa ei BASF:n mukaan ollut yksityiskohtaisia eikä tyhjentäviä tietoja päinvastoin kuin BASF:n 17.5. ja 15.6.1999 toimittamissa asiakirjoissa, joissa sen mukaan mainitaan pidetyt kokoukset sekä osallistujien nimet ja joiden perusteella komissio saattoi aloittaa tutkimuksensa. Lisäksi Chinookin kuusi kuukautta ennen Bioproductsin ja BASF:n kirjelmiä toimittamat tiedot (ks. edellä 3 kohta) olivat BASF:n mukaan vain jossain määrin hyödyllisiä ja osittain merkityksettömiä, minkä vuoksi komissio ei voinut aloittaa tutkimusta kyseisenä ajanjaksona. Joka tapauksessa nimenomaan 17.5.1999 pidetty kokous sai BASF:n mukaan komission pyytämään tietoja koliinikloridista.

87 Komissio väittää, että BASF:lle myönnetty 20 prosentin alennus on eriteltävissä siten, että 10 prosentin alennus perustui siihen, että BASF ei kiistänyt tosiseikkojen paikkansapitävyyttä, ja 10 prosentin alennus siihen, että se toimitti todisteita. Se kiistää muutoin BASF:n väitteiden perusteltavuuden.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

88 Vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohta kuuluu seuraavasti:

”D. Sakkojen määrän merkittävä alentaminen

1. Jos yritys tarjoutuu yhteistyöhön ilman, että kaikki edellä B tai C kohdassa esitetyt edellytykset täyttyvät, yritykselle voidaan myöntää 10–50 prosenttia alennusta siihen sakkojen määrään, mikä sille olisi määrätty ilman yhteistyötä.

2. Näin voidaan menetellä erityisesti, jos:

– yritys toimittaa komissiolle ennen vastalauseiden tiedoksi antamista tietoja, asiakirjoja tai muita todisteita, jotka auttavat rikkomuksen todistamisessa

– saatuaan tiedon vastalauseista yritys ilmoittaa komissiolle, että se ei kiistä niiden seikkojen olemassaoloa, joihin komission esittämät syytökset perustuvat.”

89 Kuten vuoden 1996 yhteistyötiedonannon E kohdan 3 alakohdassa todetaan, tämä johti oikeutettuihin odotuksiin, joihin yritykset voivat turvautua ilmoittaessaan kartellin komissiolle. Kun otetaan huomioon perusteltu luottamus, jonka yritykset,

jotka haluavat tehdä yhteistyötä komission kanssa, ovat voineet perustaa tähän tiedonantoon, komission velvollisuutena on noudattaa sitä, kun se arvioi asianomaisen yrityksen yhteistyötä määrittäessään sille määrätyn sakon suuruutta (ks. edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 488 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

90 On sitä paitsi todettava, että jotta yritykselle voidaan myöntää sakon alennus siksi, että se on tehnyt yhteistyötä hallinnollisen menettelyn aikana, sen käyttäytymisen on helpotettava komission tehtävää, joka muodostuu yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisten toteamisesta ja niistä rankaisemisesta (asia T-38/02, Groupe Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005, Kok. 2005, s. II-4407, 505 kohta).

91 Kuten vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdan ja erityisesti sen johdanto-osan sanamuodosta ”näin voidaan menetellä erityisesti, jos – –” ilmenee, komissiolla on harkintavaltaa niiden alennusten osalta, jotka myönnetään tämän tiedonannon nojalla (yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomio 28.6.2005, Kok. 2005, s. I-5425, 394 kohta).

92 Lisäksi vuoden 1996 yhteistyötiedonantoon perustuva alennus voi olla perusteltu vain silloin, kun toimitettujen tietojen ja yleisimmin asianomaisen yrityksen käyttäytymisen voidaan tämän osalta katsoa osoittavan sen todellista yhteistyötä. Kuten itse yhteistyön käsitteestä ilmenee, sellaisena kuin se esitetään vuoden 1996 yhteistyötiedonannossa ja erityisesti sen D kohdan 1 alakohdassa, yksinomaan silloin, kun asianomaisen yrityksen käyttäytyminen osoittaa tällaista yhteistyöhenkeä, on mahdollista myöntää alennus kyseisen tiedonannon perusteella (edellä 91 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomion 395 ja 396 kohta).

Osoitukseksi tällaisesta yhteistyöhengestä ei siis voida katsoa sellaisen yrityksen käyttäytymistä, joka siitä huolimatta, ettei sitä ole velvoitettu vastaamaan komission esittämään kysymykseen, on vastannut siihen puutteellisesti ja harhaanjohtavasti (ks. vastaavasti asia C-301/04 P, komissio v. SGL Carbon, tuomio 29.6.2006, Kok. 2006, s. I-5915, 69 kohta).

93 Tämän kanneperusteen perusteltavuutta on arvioitava edellä esitetyn perusteella.

Asiakirja, joka on päivätty 6.5.1999

94 On todettava, että 6.5.1999 päivätyssä asiakirjassa viitataan ilman tarkempia yksityiskohtia Yhdysvalloissa suoritettuihin tutkimuksiin muun muassa BASF:ää vastaan vitamiinialalla. Tämän asiakirjan toimittamalla BASF tyytyi antamaan apuaan (yhdessä Hoffman-La Rochen kanssa, joka oli jo ottanut yhteyttä komissioon kaksi päivää aiemmin) vuoden 1996 yhteistyötiedonannon puitteissa ja pyytämään tapaamista tähän liittyen vastuussa olevan komission jäsenen kabinetin kanssa.

95 On ilmeistä, että se, että päätöksessä ei viitata tähän asiakirjaan, ei voi vaikuttaa komission arviointiin BASF:n yhteistyöstä. Tässä asiakirjassa ei viitata koliinikloridin maailmanlaajuiseen kartelliin (johon Hoffman-La Roche ei sitä paitsi osallistunut) eikä tämän vitamiinin eurooppalaisten valmistajien kesken perustettuun kartelliin. Tämä asiakirja saattoi enintään ja implisiittisesti koskea koliinikloridin maailmanlaajuista kartellia, mutta se ei kuitenkaan sisältänyt ”tietoja, asiakirjoja tai muita todisteita, jotka auttavat rikkomuksen todistamisessa” vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdassa tarkoitetulla tavalla (ks. vastaavasti edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 507 kohta).

Kokous, joka pidettiin 17.5.1999

96 On huomattava, että tästä kokouksesta ei laadittu pöytäkirjaa kokouksen pitopäivänä eikä jälkikäteen, ja että sitä ei nauhoitettu. BASF toteaa, että komissio ei ole noudattanut tällaisia muodollisuuksia väittämättä kuitenkaan, että se olisi todella pyytänyt kyseistä toimielintä noudattamaan niitä. Tässä tilanteessa tätä jälkimmäistä ei voida moittia siitä, että se olisi loukannut hyvän hallinnon periaatetta (ks. vastaavasti edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 501, 502 ja 509 kohta).

97 On todettava, että BASF on hyvin epämääräinen niiden tietojen osalta, jotka se väittää toimittaneensa koliinikloridista tässä kokouksessa, joka pidettiin komission virkamiesten, BASF:n edustajien ja Hoffman-La Rochen edustajien välillä. Tämän kokouksen sisältöön liittyvien asiakirjatodisteiden osalta asiakirja-aineistossa on komission virkamiehen säilyttämiä pikakirjoituksella tehtyjä muistiinpanoja. BASF esitti puolestaan kirjelmissään otteita Scholzin lausunnosta, jotka se liitti kannekirjelmäänsä. Kun on kyse tämän lausunnon arvioimisesta todisteena, on huomattava, että työjärjestyksessä ei vastusteta sitä, että asianosaiset esittävät tällaisia lausuntoja. Niiden arviointi kuuluu kuitenkin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle, joka voi siinä tapauksessa, että niissä kuvaillut tosiseikat ovat ratkaisevia riita-asian ratkaisemiseksi, määrätä asian selvittämistoimena tällaisen asiakirjan laatijan kuulemista todistajana (ks. vastaavasti asia T-172/03, Heurtaux v. komissio, tuomio 24.10.2003, 3 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa). Esillä olevassa asiassa tällaisen toimen toteuttaminen ei ole tarpeen.

98 Pikakirjoituksella tehdyt muistiinpanot antavat puutteellisen kuvan siitä, mistä 17.5.1999 pidetyssä kokouksessa keskusteltiin. Näiden muistiinpanojen valossa on kuitenkin ilmeistä, että komissio, Hoffman-La Roche ja BASF keskustelivat lähinnä mahdollisen yhteistyön, joka johti kartellien ilmoittamiseen lukumääräisesti määrittelemättömien vitamiinituotteiden alalla, alustavista kysymyksistä. Keskustelu liittyi yritysten haluun tehdä yhteistyötä, menettelyn tilaan Yhdysvalloissa, noudatettaviin vaiheisiin sellaisten tietojen esittämisessä, jotka koskivat muun muassa Yhdysvalloissa vireillä olleita ryhmäkanteita, ajalliseen suunnitteluun sekä komission näkemykseen siitä, mitä yhteistyö merkitsee yrityksille. Ainoa maininta koliinikloridista

tehdään kolmannella sivulla, jossa todetaan pelkästään, että kyseistä tuotetta koskivat salaiset järjestelyt. BASF ei siis voi väittää, että asianomaiset muistiinpanot osoittavat, että olennaisia tietoja, kuten osallistuvien yritysten nimet (niissä viitataan vain implisiittisesti japanilaisyrityksiin, mutta ilman mitään yhteyttä koliinikloridikartelliin) tai rikkomisen kesto, olisi toimitettu. Koliinikloridia koskevien salaisten järjestelyjen olemassaolon osalta on riittävää muistuttaa, että komissio tiesi tästä hyvissä ajoin ennen asianomaista kokousta Chinookin kirjelmän perusteella (ks. edellä 3 kohta).

99 Scholzin lausunnossa todetaan seuraavaa (10 kohta): ”[Tässä kokouksessa BASF ilmoitti] syyllistyneensä lainvastaisiin toimiin, jotka liittyvät koliiniloridiin seokset ja esisekoitukset mukaan lukien komission kokouksen omasta pöytäkirjasta ilmenevällä tavalla. Olemme myös ilmoittaneet virkamiehille, että lainvastaiset sopimukset, jotka liittyvät tärkeimpiin vitamiineihin, olivat vaikuttaneet Euroopan markkinoihin, mukaan lukien kaikki tärkeimmät eurooppalaiset ja japanilaiset vitamiinien valmistajat. Olemme nimenneet tärkeimmät toimijat tärkeimpien vitamiinien osalta, ja näihin kuuluvat varmasti Takeda, Eisai, Merck ja Rhône-Poulenc. Euroopan yhteisöjen komission edustajat eivät vaikuta kiinnostuneilta muiden osallistujien nimistä. Kun otetaan huomioon muiden vitamiinien, koliinikloridi mukaan lukien, valmistajien suhteellisen pieni lukumäärä, Euroopan yhteisöjen komissio voi joka tapauksessa selvittää helposti mahdollisten markkinoiden muiden toimijoiden henkilöllisyyden.” On siis ilmeistä, että tämä kokous koski kaikkia kartelleja, jotka oli otettu käyttöön maailmanlaajuisella tasolla ja jotka kattoivat huomattavan määrän vitamiinituotteita. Se ei siis koskenut nimenomaisesti koliinikloridia, jonka osalta esitettiin hyvin vähän tietoja sitä komission tiedossa jo ollutta seikkaa lukuun ottamatta, että tätä tuotetta koskeva kartelli oli järjestetty.

100 Tästä lausunnosta ilmenee, että komissio vaati kirjallisten tietojen toimittamista kertomuksen muodossa. Lausunnon 12 kohdassa todetaan tältä osin seuraavaa:

”[PO IV:n senhetkinen pääjohtaja] ilmoitti meille, että Euroopan yhteisöjen komissio suosii tietojen ’perinteistä’ keräämistapaa eli tietojen saamista kirjallisessa muodossa

’tavanomaisin yksityiskohdin’ eli esimerkiksi kokouksia, paikkoja, päivämääriä, osallistujia ja keskusteltuja asioita koskevin kuvauksin. Tässä tilanteessa ehdotin [pääjohtajalle], että BASF toimittaa komissiolle täydellisen kertomuksen seikoista, jotka vaikuttavat Euroopan unioniin – – [Pääjohtaja] antoi välittömästi suostumuksensa tähän.”

101 Asianomainen kertomus on 15.6.1999 päivätty kertomus (ks. edellä 21 ja 84 kohta). Kertomuksen koliinikloridia koskevassa G osassa, jossa on kolme sivua, BASF mainitsee maailmanlaajuisen koliinikloridikartellin neljä kokousta, jotka pidettiin kevään 1992 ja marraskuun 1992 välillä, Ludwigshafenin kokous mukaan lukien, sekä kuusi muuta kokousta huhtikuussa 1994 pidettyyn Johor Bahrun kokoukseen saakka. Kertomuksessa mainittiin myös, että vuoden 1996 loppuun saakka oli pidetty muita kokouksia, jotka koskivat vientiä Etelä-Amerikkaan ja Latinalaiseen Amerikkaan, mutta nämä eivät olleet johtaneet tuloksiin osallistujien osalta. Koska BASF:n väitteiden mukaan 15.6.1999 päivätyssä kertomuksessa esitettiin täydellinen tiivistelmä tapahtumista, jotka liittyivät koliinikloridia koskeviin järjestelyihin, on epätodennäköistä, että 17.5.1999 pidetty kokous olisi johtanut täsmällisempien tietojen toimittamiseen. Tämän vahvistaa itse kannekirjelmä, jonka 153 kohdassa todetaan, että ”ainoa syy, jonka vuoksi BASF ei toimittanut välittömästi yksityiskohtaisia tietoja suullisesti oli se, että komissio vaati kirjallisia todisteita”. Lisäksi Scholzin lausunnon 11 kohdassa todetaan, että asianomainen kokous kesti noin tunnin, mikä ei selvästikään mahdollistanut eri maailmanlaajuisten kartellien, joihin kuului 13 vitamiinituotetta eli 12 edellä 39 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion tuotetta sekä koliinikloridi, yksityiskohtaista esittelyä.

102 Viittaus tuolloin välittömään syytettä koskevaan sopimukseen amerikkalaisten viranomaisten kanssa oli niin ikään täysin hyödytön komissiolle, koska tämä tieto ei sellaisenaan sisällä mitään olennaista seikkaa, joka koskee koliinikloridin Euroopan markkinoita.

103 Tästä seuraa, että BASF:n väitettä, jonka mukaan 17.5.1999 toimitetut tiedot mahdollistivat sen, että komissio saattoi näyttää toteen yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisen, ei voida hyväksyä. Itse asiassa pelkkä yleiskatsaus päätöksen IV osaan, jonka otsikko on ”Tosiseikkojen kuvailu”, osoittaa, että sen historiallinen perusta (joka sisältää 25 sivua) sisältää tietoja, jotka ovat paljon yksityiskohtaisempia ja olennaisempia kuin ne yleistykset, joihin BASF tyytyi sekä 17.5.1999 pidetyssä kokouksessa että saman vuoden 15.6. päivätyssä kertomuksessa.

104 Väite, joka perustuu siihen, että komissio kieltäytyi hyväksymästä todisteita sellaisten suullisten todistajankertomusten muodossa, jotka voitiin BASF:n mukaan esittää lyhyessä määräajassa, on myös hylättävä. Aika, joka kului 15.6.1999 päivätyn kertomuksen, joka BASF:n mukaan oli täydellinen ja yksityiskohtainen, laatimiseen saakka, ei vaikuttanut komission arviointiin, joka koski BASF:n yhteistyötä. Kyseinen toimielin väittää, ettei se tukeutunut mihinkään toisen yrityksen esittämään todisteeseen, joka olisi suhteellistanut kyseisen kertomuksen arvon. Komissio korostaa, eikä sitä ole tältä osin kiistetty, että se ei saanut tietoja 17.5.1999 pidetyn kokouksen ja 15.6.1999 päivätyn kertomuksen sille toimittamisen välisenä aikana.

105 BASF:n väitteet perustuvat näin ollen virheelliseen olettamaan, jonka mukaan ajalla, joka kului 17.5. pidetyn kokouksen ja päivämäärän 15.6.1999 välillä, olisi ollut kielteinen vaikutus sen sakon alentamiseen. Näistä samoista syistä on hylättävä väite, jonka mukaan on katsottava, että kaikki 17.5.1999 pidetyn kokouksen jälkeiset kirjelmät toimitettiin kyseisenä päivänä, koska ne vahvistavat sen, mitä kyseisessä kokouksessa todettiin.

106 Tässä tilanteessa on todettava, että vaikka seikat, jotka BASF väittää toimittaneensa 17.5.1999 pidetyssä kokouksessa, mahdollistivat ehdottomasti sen, että komissio saattoi esittää tietojensaantipyyntöjä ja jopa määrätä tarkastuksia, sen oli kuitenkin vielä, kun otetaan huomioon toimitettujen tietojen yleinen luonne, rekonstruoitava ja näytettävä toteen tosiseikat siitä huolimatta, että BASF myönsi vastuunsa (ks. vastaavasti edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 517 kohta).

107 On myös todettava, että toisin kuin BASF vihjaa (ks. edellä 78 kohta), komissio ei ottanut milloinkaan huomioon 6.5. päivättyä asiakirjaa eikä 17.5.1999 pidettyä kokousta vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamiseksi edellä 39 kohdassa mainitussa Vitamiini-tuomiossa. Ensimmäinen viittaus näihin seikkoihin tehdään päätöksen 2003/2 127 perustelukappaleessa, jossa komissio toteaa, että sille ei toimitettu mitään selvitystä eikä minkäänlaisia asiakirjatodisteita kyseisenä aikana. Lisäksi päätöksen 2003/2 743, 747, 748, 761 ja 768 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio myönsi 50 prosentin alennuksen sen sakon määrästä, joka BASF:lle olisi muutoin määrätty, yksinomaan niiden asiakirjojen perusteella, jotka tämä oli toimittanut sille 2.6. ja 30.7.1999 välisenä aikana vitamiinien A, E, B2, B5, C ja D3 sekä beetakaroteenin ja karotenoidien osalta. Viittaus 6.5.1999 päivättyyn asiakirjaan tämän päätöksen 747 perustelukappaleessa osoittaa yksinomaan päivämäärän, jona BASF ilmoitti komissiolle aikomuksestaan tehdä yhteistyötä tutkimuksessa. BASF:lle ei siis myönnetty päätöksessä 2003/2 sakon alennusta yhteistyön perusteella näiden toimenpiteiden vuoksi.

Kirjelmä, joka on päivätty 21.5.1999

108 BASF toimitti 21.5.1999 päivätyllä kirjelmällä komissiolle syytettä koskevan sopimuksen sekä siihen liittyvän muistion, joka muodostaa syytteen Yhdysvalloissa aloitetussa menettelyssä. Näiden seikkojen arvosta vuoden 1996 yhteistyötiedonannon valossa on todettava, että komissio ei käyttänyt niitä suoraan eikä välillisesti päätöksessä osoittaakseen rikkomisen olemassaolon ETA:lla. Koska siis ei ole muita seikkoja, jotka osoittavat, että asianomaisen syytettä koskevan sopimuksen ilmoittaminen myötävaikutti rikkomisen olemassaolon osoittamiseen ETA:lla, tämä ilmoitus ei kuulu vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D osan soveltamisalaan (ks. vastaavasti asia T-224/00, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomio 9.7.2003, Kok. 2003, s. II-2597, 297 kohta).

109 Viittauksen puuttuminen näihin asiakirjoihin ei näin ollen merkitse vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D osan rikkomista.

Kirjelmä, joka on päivätty 23.7.1999

110 BASF:n mukaan päätöksen 49 perustelukappale on virheellinen, koska sen mukaan tiedot, jotka lähetettiin 23.7.1999 päivätyllä kirjelmällä, olivat samat, jotka BASF oli jo lähettänyt edellä 39 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion puitteissa. BASF väittää esittäneensä täydentäviä asiakirjoja koliinikloridista.

111 Asianosaiset ovat yksimielisiä siitä, että asiakirjat toimitettiin vastauksena 22.6.1999 päivättyyn tietojensaantipyyntöön asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla. Komissiolle toimitetaan kuitenkin asiakirjat vastauksena tietojensaantipyyntöön lakiin perustuvan velvoitteen nojalla eikä niitä voida ottaa huomioon vuoden 1996 yhteistyötiedonannon nojalla, vaikka niillä voidaan osoittaa, että ne toimittanut yritys tai jokin muu yritys on syyllistynyt kilpailunvastaiseen käyttäytymiseen (edellä 92 kohdassa mainittu asia komissio v. SGL Carbon, tuomion 41 ja 50 kohta). BASF:n väite on näin ollen hylättävä perusteettomana. Näistä samoista syistä on niin ikään hylättävä yleinen väite, jonka mukaan komissio olisi pitänyt virheellisesti tämän yrityksen yhteistyötä arvioidessaan tärkeämpinä BASF:n kirjelmiä, joita ei edeltänyt tietojensaantipyyntö (ks. edellä 85 kohta).

Kyseisen 15.6. päivätyn kertomuksen ja 23.6.1999 päivätyn kirjelmän arviointi 26.5.1999 päivätyn tietojensaantipyynnön valossa

112 Kuten edellä 21 kohdassa todettiin, komissio katsoi päätöksen 221 perustelukappaleessa, että siitä huolimatta, että BASF oli toimittanut 15.6. päivätyn kertomuksen

ja 23.6.1999 päivätyn kirjelmän vastauksena 26.5.1999 päivättyyn tietojensaantipyyntöön, nämä on otettava huomioon vapaaehtoisena todisteiden toimittamisena. Näin ollen toisin kuin BASF väittää, komissio ei jättänyt huomiotta näiden seikkojen toimittamisen vapaaehtoisuutta.

Kyseinen 16.7.1999 päivätty kirjelmä

113 Päätöksen 223 perustelukappaleen mukaan 16.7.1999 päivätty kirjelmä ei sisältänyt todisteita, jotka olisivat myötävaikuttaneet sen rikkomisen olemassaolon osoittamiseen, johon oli syyllistytty. Tämän asiakirjan tarkastelu vahvistaa tämän arvion. Kaksi liitteenä olevaa taulukkoa, jotka nähtävästi koskevat koliinikloridia (ja joiden otsikko on ”Premixes and Blends”), osoittavat yksinomaan BASF:n tuotannon arvon ja määrän sekä myynnin ETA:lla vuosina 1994–1998. Näin ollen siitä riippumatta, oliko tämä kirjelmä vastaus 22.6.1999 päivättyyn tietojensaantipyyntöön vai ei, kyseistä kirjelmää ei voida ottaa huomioon vuoden 1996 yhteistyötiedonannon nojalla.

BASF:lle myönnetyn alennuksen kokonaisarviointi

114 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että komissio tukeutui perustellusti yksinomaan 15.6.1999 päivättyyn kertomukseen ja 23.6.1999 päivättyyn kirjelmään arvioidakseen BASF:n yhteistyön laajuutta ja sen sakon perusmäärään sovellettavaa alennusta vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan perusteella. BASF myöntää lisäksi, että siihen ei voitu soveltaa kyseisen tiedonannon B tai C kohtaa.

115 Edellä mainitun 15.6.1999 päivätyn kirjelmän kolmella sivulla, jotka muodostavat sen G osan, kuvaillaan tiettyjä kokouksia, jotka pidettiin maailmanlaajuisen kartellin puitteissa, mutta kyseisessä kirjelmässä ei kuitenkaan täsmennetä millään tavoin näissä kokouksissa käsiteltyjä aiheita. Kaksi ensimmäistä kokousta, joista BASF kertoo (kevät ja kesä 1992 Meksikossa) osoittautuivat merkityksettömiksi tämän menettelyn kannalta, koska komissio myönsi päätöksen 136 ja 163 perustelukappaleessa, että näissä kokouksissa ei päästy sopimuksiin, ja sijoitti rikkomisen alkamaan 13.10.1992 (kolmas kokous Meksikossa).

116 On lisäksi muistutettava, että BASF ei toimittanut tietoja eurooppalaisten järjestelyjen, jotka osoittautuivat erityisen turmiollisiksi ETA:n markkinoille, olemassaolosta. Edes 4.11.2002 päivätyssä kirjelmässään BASF ei viittaa kuin vain kahteen mahdollisesti merkitykselliseen kokoukseen, joiden aiheena oli ”koliinikloridin Euroopan markkinoista keskusteleminen” (lokakuu 1995 UCB:n ja Akzo Nobelin kanssa) ja ”koliinikloridimarkkinat” (heinäkuu 1995 ilman mainintaa osallistujista). BASF myönsi kartellin olemassaolon Euroopan tasolla jättämällä kiistämättä tosiseikkojen paikkansapitävyyden vasta väitetiedoksiannon saatuaan. Asianomaiset tiedot olivat siis ainakin puutteellisia, koska niissä ei mainita salaisten järjestelyjen hyvin merkittävää osaa.

117 Edellä mainittu 23.6.1999 päivätty kirjelmä sisältää viisi asiakirjaa, jotka jaettiin Ludwigshafenin kokouksessa ja jotka koskevat tuottajien ja jalostajien vuoden 1992 tuotantokapasiteettia sekä kansainvälisiä toimituksia kyseisenä vuonna. Tämä kirjelmä sisältää muutoin asiakirjoja, jotka ovat vain jossain määrin kiinnostavia ja joita komissio ei sitä paitsi käyttänyt päätöksessään.

118 Vaikka nämä seikat vahvistavat rikkomisen, johon on syyllistytty, minkä vuoksi ne kuuluvat vuoden 1996 yhteistyötiedonannon D kohdan soveltamisalaan, niiden osuus on kuitenkin marginaalinen, kun otetaan huomioon niiden seikkojen laajuus ja yksityiskohtaisuus, jotka komissio esitti väitetiedoksiannon 1.4 jaksossa ja tämän jälkeen päätöksen 63–121 perustelukappaleessa kuvaillakseen tosiseikkoja tässä asiassa.

119 Tässä tilanteessa BASF:n väitettä, joka perustuu komission viiveeseen ensimmäisten tietojensaantipyyntöjen lähettämisessä, Bioproductsin 7.5.1999 toimittamien tietojen arvon suhteellistamiseksi ei voida hyväksyä. BASF:n toimittamien tietojen vähäisen arvon vuoksi niitä ei myöskään voida verrata Bioproductsin tai Chinookin toimittamiin tietoihin. Näin ollen jopa oletettaessa, että näiden jälkimmäisten arvo ei ollut saavuttanut komission väittämää tasoa, tämä ei voi mitenkään muuttaa BASF:n yhteistyön arviointia.

120 Komissio arvioi siis BASF:n yhteistyön arvoa ja myönsi tälle 20 prosentin alennuksen sakosta, joka tälle olisi muutoin määrätty, minkäänlaista virhettä tekemättä. Kolmas kanneperuste on näin ollen hylättävä. On kuitenkin täsmennettävä, että tällä arvioinnilla ei ole vaikutusta niihin seurauksiin, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioinnilla, joka koskee viidettä kanneperustetta, voi olla tähän alennukseen (ks. jäljempänä 212–223 kohta).

5. *BASF:n esittämä neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakkoa alennettiin riittämättömästi vuoden 1996 yhteistyötiedonannosta riippumatta*

Asianosaisten lausumat

121 Vuoden 1996 yhteistyötiedonannosta riippumatta BASF katsoo, että se ansaitsee suuremman alennuksen seuraavista syistä:

– se tarjosi yhteistyötään erittäin varhaisessa vaiheessa (6.5.1999)

– se päätti osallistumisensa kartelliin ennen tätä päivää

– se toimitti yksityiskohtaisia tietoja 17.5.1999 pidetyssä kokouksessa ja tämän jälkeen kirjallisesti lähettämällä pyytämättä lisätietoja

– se toimitti komissiolle syytettä koskevan sopimuksen, jonka se oli tehnyt Yhdysvaltain viranomaisten kanssa ja joka koski niin ikään koliinikloridia

– se irtisanoi välittömästi kaikki johtajat, jotka olivat vastuussa kartellista, ja sovelsi kilpailuoikeuden noudattamista koskevaa ohjelmaa.

122 Koska BASF oli päätöksen 221 perustelukappaleen mukaan ensimmäinen kolmesta eurooppalaisesta valmistajasta, joka toimitti vapaaehtoisesti todisteita rikkomisesta, ja koska muille eurooppalaisille valmistajille myönnettiin alennuksia, se vaatii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta käyttämään täyttä harkintavaltaansa määrätyn sakon alentamiseksi.

123 BASF korostaa myös, että argumentaatio, joka liittyy yhteistyön nojalla toimitettujen seikkojen merkityksellisyyteen, oli esitettävä päätöksessä, eikä komissio voinut esittää lisätäsmennyksiä tilanteessa, jossa perustelut puuttuivat.

124 BASF kiistää komission väitteen, jonka mukaan ratkaisevat asiakirjat toimitettiin Yhdysvalloissa nostettuihin ryhmäkanteisiin liittyneen menettelyn päättämisen jälkeen. Viimeinen BASF:n jättämä kirjelmä on itse asiassa päivätty 23.7.1999 (ks. edellä 110 kohta) eli yli kolme kuukautta ennen ensimmäiseen ryhmäkanteeseen liittyneen menettelyn päättämistä.

125 Komissio katsoo, että tämän kanneperusteen yhteydessä esitetyt väitteet ja edellisen kanneperusteen tueksi esitetyt väitteet sattuvat yksiin. Se katsoo, että se, että BASF päätti osallistumisensa kartelliin ennen kuin se tarjosi yhteistyötään, ei ole lieventävä asianhaara eikä yhteistyöhön liittyvä seikka. Lisäksi se, että kilpailuoikeuden noudattamista koskevaa ohjelmaa sovellettiin myöhemmin, on komission mukaan merkityksetöntä, kun on kyse BASF:n yhteistyön arvosta. Komissio katsoo näin ollen, että nämä väitteet ovat niin ikään perusteettomia.

126 BASF:n vetoomuksen osalta, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on käytettävä täyttä harkintavaltaansa, komissio korostaa, että tämän kantajan sille esittämät tiedot eivät koskeneet kartellin Euroopan osaa. Se muistuttaa väitteistään, jotka liittyvät näiden tietojen arvoon, ja korostaa UCB:n ja Akzo Nobelin toimittamien tietojen tärkeyttä kartellin Euroopan näkökulman osalta. Komission mukaan BASF:n käyttäytyminen oli harhaanjohtavaa, koska se yritti saada komission tekemään virheen Meksikossa lokakuussa 1992 pidetyn kokouksen tärkeyden sekä kartellin Euroopan tason olemassaolon osalta.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

127 Edellä 121 kohdan ensimmäisessä, kolmannessa ja neljännessä luetelmakohdassa esiintyviä seikkoja on jo arvioitu edeltävän kanneperusteen yhteydessä. Kun otetaan huomioon siihen liittyvä analyysi, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, ettei ole olemassa mitään syytä, jolla voitaisiin perustella lisäalennus siihen 20 prosentin alennukseen, jota komissio sovelsi suuntaviivojen 3 kohdan kuudennen luetelmakohdan mukaisesti muun muassa siksi, että BASF:n komissiolle toimittamat tiedot olivat vähiten puutteelliset (ks. edellä 116 kohta).

128 Se, että BASF päätti vapaaehtoisesti rikkomisen ennen komission tutkimuksen aloittamista, otettiin riittävästi huomioon sitä vastaan hyväksytyn rikkomisajan keston laskennassa, joten se ei voi vedota suuntaviivojen 3 kohdan kolmanteen luetelma-

kohtaan (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, Kok. 2004, s. II-1181, 341 kohta ja asia T-50/00, Dalmine v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok. 2004, s. II-1181, 328–332 kohta). Loogisesti rikkomisten päättäminen komission ensimmäisistä toimenpiteistä lähtien voi olla lieventävä asianhaara vain, jos on syytä olettaa, että kyseiset komission toimenpiteet ovat saaneet aikaan sen, että kysymyksessä olevat yritykset ovat päättäneet kilpailunvastaiset menettelynsä, koska tapaus, jossa rikkominen on jo päättynyt ennen komission ensimmäisten toimenpiteiden ajankohtaa, ei kuulu suuntaviivojen tämän kohdan soveltamisalaan (asia C-407/04 P, Dalmine v. komissio, tuomio 25.1.2007, Kok. 2007, s. I-829, 158 kohta).

129 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei katso, että ratkaisevasti rikkomiseen vaikuttaneiden johtajien irtisanominen on toimenpide, jonka vuoksi määrättyä sakkoa on perusteltua alentaa. Kyseessä on itse asiassa toimenpide, jolla pyritään saamaan yrityksen työntekijät noudattamaan kilpailusääntöjä, mikä on joka tapauksessa yrityksen velvollisuus, minkä vuoksi sitä ei voida pitää lieventävänä asianhaarana.

130 Väitteestä, jonka mukaan BASF oli ensimmäinen eurooppalainen valmistaja, joka toimitti todisteita komissiolle, on todettava, että tämä toteamus ei vaikuta edeltäviin arviointeihin. Tiedot, jotka BASF toimitti vapaaehtoisesti maailmanlaajuisesta kartellista, olivat merkitykseltään ja käyttökelpoisuudeltaan vähäisiä, eikä se puolestaan toimittanut mitään konkreettisia tietoja eurooppalaisesta kartellista, jonka laajuudesta ilmoittivat UCB ja Akzo Nobel. Näin ollen se, että BASF oli ensimmäinen yhteistyötä tehnyt eurooppalainen valmistaja, ei voi johtaa sakon alentamiseen.

131 Neljäs kanneperuste on näin ollen hylättävä.

6. *BASF:n ja UCB:n esittämä kanneperuste, joka koskee oikeudellista virhettä siinä, että maailmanlaajuiset ja eurooppalaiset järjestelyt luokiteltiin yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi*

Asianosaisten lausumat

132 BASF kehittää argumentaatiotaan kahdessa osassa, jotka perustuvat puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen sekä oikeudelliseen virheeseen siinä, että kartelli luokiteltiin yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi.

133 Ensimmäisen osan osalta BASF väittää, että komissio ei maininnut väitetiedoksiannossaan, että maailmanlaajuinen ja eurooppalainen kartelli muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen ETA:n markkinoilla. Koska väitetiedoksiannossa mainittiin sellainen maailmanmarkkinoiden jakamissopimus, jossa Eurooppaan liittyvät toimet muodostivat ”alajärjestelyjä”, BASF:llä ei ollut mahdollisuutta esittää huomautuksia päätöksessä tehdystä huomattavan erilaisesta luokittelusta, jonka mukaan se seikka, joka osoitti yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen, perustui tämän rikkomisen yhteen kilpailunvastaiseen tavoitteeseen. Tämä ero väitetiedoksiannon ja päätöksen välillä merkitsee BASF:n mukaan puolustautumisoikeuksien loukkaamista, koska BASF olisi puolustautunut tätä tosiseikkojen oikeudellisesti virheellistä kuvausta vastaan, jos se olisi esiintynyt väitetiedoksiannossa.

134 Toisen osan osalta luokittelu yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi oli BASF:n mukaan virheellinen, koska kahden eri kartellin osallistujat eivät olleet samat. Päätöksen tietyissä perustelukappaleissa myönnetään sen mukaan sitä paitsi, että kyseessä oli kaksi erillistä rikkomista. Ilmaisu ”vääristää tavanomaisia kilpailuolosuhteita” päätöksen 150 perustelukappaleessa kartellin tavoitteen kuvaamiseksi ei ole sen mukaan riittävän täsmällinen yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen perustelemiseksi. Lisäksi maailmanlaajuisen kartellin tavoitteena oli sen mukaan markkinoiden jakaminen globaalilla tasolla, kun taas

eurooppalaisella kartellilla pyrittiin ennen kaikkea vahvistamaan hintoja ja jakamaan asiakkaita ETA:lla, mikä on luonteeltaan erilainen tavoite. Komission väite, jonka mukaan kilpailusääntöjä rikkovan toiminnan ainoa tavoite oli hintojen korottaminen ja kaikkia muita tavoitteita pidettiin ylimääräisinä ja toisarvoisina, ei BASF:n mukaan vastaa päätöksessä esiintyviä toteamuksia. Lisäksi näiden kahden rikkomisen kesto oli erimittainen eivätkä ne jatkuneet keskeytyksettä, koska maailmanlaajuinen sopimus hinnoista oli voimassa tammikuusta 1993 tammikuuhun 1994, kun taas Euroopan kartelli jatkui maaliskuusta 1994 lokakuuhun 1998. Euroopan kartelli ei BASF:n mukaan kiinnostanut pohjoisamerikkalaisia valmistajia, koska niiden oli pysyttävä poissa Euroopan markkinoilta ja koska vienti Pohjois-Amerikkaan oli merkityksetöntä. Tätä intressitasapainoa ei sen mukaan muutettu globaalin kartellin päättymisen jälkeen.

135 BASF väittää, että se ei milloinkaan hyväksynyt kartellin luokittelua yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi, toisin kuin päätöksen 149 perustelukappaleessa väitetään. Komission kanta on BASF:n mukaan vastoin sen aiempaa päätöskäytäntöä, jonka mukaan eri maantieteellisillä tasoilla tehtyjä mutta läheisesti toisiinsa liittyviä salaisia sopimuksia on pidettävä erillisinä rikkomisina, ja myös näkemystä, jota se BASF:n mukaan tuki ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanteessa, joka oli nostettu päätöksestä 2003/2. BASF:n mukaan komission aikaisemmista päätöksistä ilmenee, että salaiset sopimukset eri maantieteellisillä tasoilla voivat muodostaa yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen, kun yhdellä tasolla sovituilla järjestelyillä pyritään panemaan täytäntöön, vahvistamaan tai järjestämään toisella tasolla sovittuja tavoitteita ja kun toinen ei jatku toista kauemmin. Komissio ei BASF:n mukaan kykene selittämään, miksi eurooppalaisten valmistajien olisi pitänyt jatkaa globaalin kartellin täytäntöönpanoa sen päättymisen jälkeen. Tosiasiassa eurooppalaiset valmistajat syyllistyivät uuteen rikkomiseen sitoutumalla eurooppalaiseen kartelliin, joka pantiin BASF:n mukaan täytäntöön maailmanlaajuisen kartellin jälkeen ja joka oli siitä täysin erillinen.

136 Komissio ei näin ollen voi BASF:n mukaan määrätä seuraamusta BASF:lle maailmanlaajuisen kartellin osalta, kun otetaan huomioon sitä koskeva vanhentuminen asetuksen N:o 2988/74 nojalla.

137 UCB:n mukaan väitetysti yhtenä kokonaisuutena pidettävän kartellin kaksi tasoa eivät liity millään tavoin läheisesti toisiinsa. Maailmanlaajuisen kartellin neuvottelivat sen mukaan koliinikloridin tärkeimmät maailmanlaajuiset valmistajat eli pohjoisamerikkalaiset ja eurooppalaiset valmistajat ja sen tavoitteena oli suurten maailmanmarkkinoiden jakaminen erityisesti sen sopimuksen nojalla, jonka mukaan eurooppalaiset valmistajat eivät enää harjoittaisi vientiä Pohjois-Amerikkaan ja pohjoisamerikkalaiset valmistajat eivät enää harjoittaisi vientiä Eurooppaan. Hintojen korottamisella ja jalostajien valvonnalla pyrittiin varmistamaan tämän maailmanmarkkinoiden jakamisen vakaus. Sen mukaan kyseessä ei milloinkaan ollut asiakkaiden ja kansallisten markkinoiden jakaminen ETA:lla eikä hintakartelli Euroopassa, minkä sen mukaan osoittaa lausunto, jonka DuCoan edustaja päätöksen 85 perustelukappaleen mukaan antoi. Koska nämä järjestelyt epäonnistuivat, asianomaiset yritykset UCB mukaan lukien päättivät ne huhtikuussa 1994.

138 Yhteydenpito eurooppalaisten valmistajien välillä alkoi sen mukaan puolestaan maaliskuussa 1994 eli lähes kaksi vuotta Ludwigshafenin kokouksen jälkeen (ks. 4 kohta edellä), ja se jatkui vuoteen 1998 eli yli neljä vuotta maailmanlaajuisella tasolla käytyjen neuvottelujen jälkeen. Eurooppalaisten valmistajien välisten järjestelyjen tavoite ei UCB:n mukaan ollut maailmanlaajuisten vaan yksinomaan ETA:n markkinoiden sääntely kansallisten markkinoiden ja asiakkaiden jakamisen muodossa. Kyseessä on siis UCB:n mukaan kaksi pohjimmiltaan erillistä yritystä, jotka eri osapuolet neuvottelivat eri ajankohtina ja joilla oli täysin erilaiset tavoitteet. Pelkästään se, että kahden käytännön seurauksena oli tavanomaisten kilpailuolosuhteiden vääristäminen ETA:lla, ei sen mukaan riitä osoittamaan, että ne muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen. Sen myöntäminen, että näin epämääräisesti määritelty yhteinen tavoite voisi riittää osoittamaan yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen, merkitsisi sen automaattista hyväksymistä, että useat EY 81 ja EY 82 artiklan rikkomiset luokiteltaisiin automaattisesti alasta riippumatta yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi. UCB korostaa, että koska kyseiset kaksi kartellia koskivat samaa alaa, käytetyissä menettelytavoissa on väistämättä samankaltaisuuksia. Tämä ei kuitenkaan sen mukaan riitä osoittamaan läheistä yhteyttä näiden kahden kartellin välillä, koska käytetyillä menettelytavoilla oli eri tavoite ja taloudellinen päämäärä.

139 Kahden kartellin luokittelulla yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi rikkomiseksi pyritään UCB:n mukaan siihen, että komissio voi ottaa huomioon maailmanlaajuisen kartellin ja välttää vanhentumissäännöt. UCB:n mukaan on kuitenkin syytä tehdä ero

esillä olevan tapauksen ja niiden asioiden välillä, joiden osalta yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen käsite poistaa vaikeuden osoittaa, että kaikki kartellin jäsenet ovat osallistuneet kaikkiin kilpailunvastaisiin toimiin, joilla on sama tavoite ja jotka kuuluvat samaan taloudelliseen suhdanteeseen. Esillä oleva asia on sen mukaan puolestaan analoginen siihen tapaukseen nähden, joka johti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomioon yhdistetyissä asioissa T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00, JFE Engineering ym. vastaan komissio, tuomio 8.7.2004 (Kok. 2004, s. II-2501, 22 kohta), joissa komissio teki sen mukaan eron maailmanlaajuisen rikkomisen ja eurooppalaisen rikkomisen välillä siitä huolimatta, että se arvioi jälkimmäistä keinona panna täytäntöön ensimmäinen. Esillä oleva asia on lisäksi UCB:n mukaan erotettava asioista, joissa oikeuskäytännössä on tutkittu, voidaanko eri toimintamuodot (sopimukset, yhdenmukaistetut menettelytavat) luokitella yhdessä yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi. UCB:n mukaan on myös tehtävä ero esillä olevan asian ja niiden asioiden välillä, joissa sopimusten toiminta ja täytäntöönpano ovat pysyneet samoina koko kartellin ajan.

140 Tästä seuraa UCB:n mukaan, että ei voida katsoa, että eurooppalaisella kartellilla jatkettiin ETA:lla alun perin maailmanlaajuisella tasolla neuvoteltuja järjestelyjä. Tällainen päätelmä suljetaan pois yksinomaan sillä, että maailmanlaajuisten kokousten osallistujat tai ennen vuotta 1994 edes eurooppalaiset valmistajat eivät ole milloinkaan vedonneet kansallisten markkinoiden jakamiseen ETA:lla. Komissio ei ole UCB:n mukaan esittänyt ensimmäistäkään todistetta, joilla tämä tosiseikka voitaisiin kyseenalaistaa.

141 Komissio väite, jonka mukaan eurooppalainen kartelli ei olisi ollut mahdollinen, jos osapuolet eivät olisi jatkaneet maailmanlaajuisten sopimusten täytäntöönpanoa eurooppalaisten järjestelyjen koko keston ajan, on UCB:n mukaan ristiriidassa päätöksen kanssa. Komissio mainitsi UCB:n mukaan päätöksessä, että maailmanlaajuinen kartelli päättyi huhtikuussa 1994 Johon Bahrun kokouksen jälkeen (ks. edellä 9 kohta) ja että sillä ei ollut todisteita tätä seuranneista lainvastaisista toimista, joihin pohjoisamerikkalaiset valmistajat olisivat syyllistyneet. Koska maailmanlaajuista kartellia ei jatkettu vuoden 1994 jälkeen, komission koko päättely sortuu. Tästä seuraa, että koska kahden kartellin välillä ei ole ajallista päällekkäisyyttä, komission ei UCB:n mukaan ole perusteltua väittää, että kilpailunvastaisten sopimusten kaksi tasoa edellyttivät toisiaan.

142 Komissio kiistää BASF:n väitteet ja korostaa, että se ei milloinkaan pitänyt pohjoisamerikkalaisten ja eurooppalaisten valmistajien käyttäytymistä ennen vuotta 1994 kahtena erillisenä kartellina. Päätöksessä ei sen mukaan lisäksi tehdä eroa maailmanlaajuisen ja Euroopan tason kartellin välillä. Se väittää päinvastoin selittäneensä päätöksen 64 perustelukappaleessa, että yhtenä kokonaisuutena pidettävä kartelli oli toiminut kahdella erillisellä mutta läheisesti toisiinsa liittyvällä tasolla eli maailmanlaajuisella tasolla ja Euroopan tasolla, ja tämä kanta esitettiin useissa muissa perustelukappaleissa. Sen mukaan on näin ollen virheellistä väittää, että komissio katsoi, että lainvastainen toiminta muodosti yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen yksinomaan sakon määrän määrittämiseksi ja vanhentumisajan kiertämiseksi.

143 Väitetiedoksiannon ja päätöksen yhteneväisyyden osalta komissio väittää, että tältä osin ei ole todettavissa mitään eroa. Oikeuskäytäntöön perustuvia periaatteita, jotka koskevat yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen käsitettä, analysoitiin sen mukaan väitetiedoksiannon 164–166 kohdassa ja niistä esitettiin yhteenveto päätöksen 145–148 perustelukappaleessa. Lisäksi väitetiedoksiannon 168 kohdassa mainitaan yhteinen tavoite eli kilpailun poistaminen koliinikloridimarkkinoilta, sama kilpailunvastainen tavoite ja yhteinen taloudellinen tavoite eli tavanomaisen hintakehityksen vääristäminen koliinikloridin maailmanmarkkinoilla. Komissio väittää, että nämä samat syyt saivat sen päättelemään päätöksessä, että kyseessä oli yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen. Komission toimivallan rajoittuminen rikkomisiin, joilla on vaikutuksia ETA:lla, sai sen keskittymään tähän alueeseen päätöksen 150 perustelukappaleessa. Lisäksi komissio väittää sisällyttäneensä väitetiedoksiantoon kaikki tarvittavat tiedot yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen käsitteen esillä olevassa asiassa soveltamisen sekä rikkomisen keston ja vakavuuden osalta noudattaakseen täysimääräisesti BASF:n puolustautumisoikeuksia.

144 Jos oletetaan, että väitetiedoksiannon ja päätöksen sanamuodon välillä on ero, edellinen sisältää joka tapauksessa komission mukaan tarvittavat tiedot, jotta BASF:llä on tilaisuus tulla kuulluksi päätelmästä, joka koski yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua rikkomista, siten, että sen puolustautumisoikeuksia noudatetaan.

145 Yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen käsitteen väitetysti virheellisen soveltamisen osalta komissio kiistää väitteen, joka perustuu kahden kartellin osallistujien väliseen eroon (ks. edellä 134 kohta). Komissio väittää, että se ei ensinnäkään ole milloinkaan viitannut ”kahteen kartelliin”, ja toiseksi ainakin kolme rikkomiseen syyllistynyttä yritystä (BASF, UCB ja Akzo Nobel) olivat samoja. Se, että komissiolla ei ollut hallussaan tietoja sen osoittamiseksi, että Bioproducts, Chinook ja DuCoa olivat jatkaneet osallistumistaan kilpailusääntöjen rikkomiseen 20.4.1994 jälkeen (ks. edellä 9 kohta), ei komission mukaan merkitse, että lainvastaisesta toiminnasta Euroopan tasolla olisi tullut erillinen rikkominen tästä päivästä lähtien.

146 Komission mukaan olisi lisäksi teennäistä ja epärealistista katsoa, että uusi erillinen kartelli, joka sisältää jäljellä olevat yritykset, luodaan aina, kun yksi yritys tulee kartelliin tai jättää sen. Tämä pätee erityisesti silloin, kun kartelli muodostuu toiminnasta, joka koskee samoja tavaramarkkinoita, sillä on lähinnä sama taloudellinen tavoite ja sama kilpailunvastainen luonne ja yritysten ydinjoukko on pitänyt sitä yllä pitkään. Se, että eurooppalaiset valmistajat mukauttivat ja jopa voimistivat kilpailunvastaisia toimiaan pohjoisamerikkalaisten valmistajien lähdön jälkeen, ei komission mukaan muuta kartellin jatkettua luonnetta eikä sen tärkeintä tavoitetta, jonka toteuttaminen riippui edelleen jalostajien valvonnasta sekä markkinoiden jakamisesta. Osallistujien toiminta kartellin maailmanlaajuisella ja Euroopan tasolla oli sitä paitsi komission mukaan samanluonteista (asiakkaiden ja markkinoiden jakaminen, jalostajien valvonta, arkaluonteisten tietojen vaihto ja hintojen vahvistaminen) ja sillä oli yhtenäinen tavoite eli tavanomaisten kilpailuolosuhteiden vääristäminen ETA:lla koliinikloridin osalta sen hinnan vahvistamiseksi teennäisen korkealle tasolle.

147 Komissio ei siis tehnyt virhettä eikä toiminut ristiriitaisesti edellä 39 kohdassa mainitussa Vitamiini-asiassa esittämänsä näkemyksen kanssa, kun se katsoi, että eurooppalaisten valmistajien käyttäytyminen vuodesta 1994 lähtien oli pelkkä niiden aikaisempien sopimusten jatkumo, jotka oli tehty pohjoisamerikkalaisten valmistajien kanssa. Komission mukaan näillä jälkimmäisillä oli erityinen intressi yhtäältä siihen, että Euroopassa sovelletaan korkeita hintoja, jotta niiden toiminta-alueilla voitaisiin ylläpitää korkeaa hintatasoa, ja toisaalta eurooppalaisten valmistajien valvonnasta

huolehtimiseen, jotta näitä estettäisiin harjoittamasta vientiä alhaisin hinnoin muille markkinoille. Näiden valmistajien poistuminen Euroopan markkinoilta ei siis komission mukaan merkitse sitä, että niillä ei ollut intressiä näihin markkinoihin. Jos olisi katsottava, kuten BASF esittää, että pohjoisamerikkalaisilla valmistajilla ei ollut samoja intressejä eikä samoja tavoitteita kuin eurooppalaisilla valmistajilla, komission mukaan olisi mahdotonta selittää kartellin täytäntöönpano maailmanlaajuisella tasolla.

148 Komissio ihmettelee myös sitä, että BASF kiistää kartellin yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun luonteen, koska se ei tehnyt tätä vastauksessaan väitetiedoksiantoon.

149 Komissio korostaa, että kartellin kahden tason välillä ei ollut keskeytystä, koska Johor Bahrun kokouksessa huhtikuussa 1994 keskusteltiin vähimmäishinnoista sekä jalostajien valvonnasta (ks. edellä 9 kohta) ja koska kartelli pantiin Euroopan tasolla täytäntöön maaliskuussa 1994.

150 Komissio kiistää myös UCB:n väitteiden perusteltavuuden. Se korostaa, että oikeuskäytännön mukaan olennainen tekijä sen määrittämiseksi, onko rikkominen yhtenä kokonaisuutena pidettävä ja jatkuva vai onko olemassa useita erillisiä rikkomisia, on sama tavoite eli esillä olevassa asiassa kilpailuun vaikuttaminen koliinikloridin alalla ETA:n markkinoilla (asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4125, 113 kohta; asia T-9/99, HFB ym. v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. 2002, s. II-1487, 186 kohta ja asia T-21/99, Dansk Rørindustri v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. 2002, s. II-1681, 67 kohta). Tämä vaikutus ilmenee ensinnäkin siinä, että pohjoisamerikkalaiset valmistajat poistuivat ETA:n markkinoilta, ja toiseksi siinä, että nämä samat maantieteelliset markkinat jaettiin. Seikat, joihin komissio perusti arvionsa, muodostuvat samojen yritysten osallistumisesta kartelliin EY 81 artiklassa tarkoitetulla tavalla, asianomaisten toimien jatkamisesta, kilpailunvastaisten toimien identtisyydestä sekä tarkoitetuista vaikutuksista.

151 Komission mukaan pohjoisamerikkalaiset valmistajat tiesivät tai niiden olisi pitänyt tietää, että looginen seuraus niiden ETA:n markkinoilta vetäytymisestä olisi näiden markkinoiden jakaminen eurooppalaisten valmistajien kesken. Markkinoiden jakamisella maailmanlaajuisella tasolla ei olisi ollut mitään järkeä, jos sitä ei olisi seurannut markkinoiden jakaminen yhteisön tasolla, mikä ei puolestaan olisi ollut mahdollista ilman ennakkojärjestelyä maailmanlaajuisella tasolla. Paitsi että rikkomiset maailmanlaajuisella tasolla ja Euroopan tasolla muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen, jonka tavoite on sama, ne niin ikään yhdistivät komission mukaan keskeytymättömästi samat yritykset samoin menettelytavoin. Se, että pohjoisamerikkalaiset valmistajat eivät osallistuneet kartelliin Euroopan tasolla, ei komission mukaan muuta sen tavoitetta eikä sen luonnetta jatkettuna kilpailusääntöjen rikkomisena, muun muassa koska niiden poistuminen ETA:n markkinoilta vääristi kilpailua kyseisillä markkinoilla.

152 Tämän jälkimmäisen toteamuksen osalta komissio kiistää UCB:n väitteen, jonka mukaan kansainvälisellä tasolla ei ollut sopimusta hinnoista ETA:lla. DuCoan edustajan lausunto, joka esitetään päätöksen 85 perustelukappaleessa (ks. edellä 137 kohta), liittyy sen mukaan yksinomaan tammikuun 1993 kokoukseen. Itse asiassa Ludwigshafenin sopimus koski komission mukaan myös hintoja Euroopassa, kuten päätöksen 77 perustelukappaleessa todetaan.

153 Lisäksi kartellin kansainvälisellä tasolla tehdyt sopimukset olivat komission mukaan välttämättömiä kartellin toteuttamiseksi Euroopan tasolla, koska jotta Euroopan markkinat voitiin jakaa eurooppalaisten valmistajien kesken ja korkeat hinnat pysyttää, näille valmistajille oli taattava se, että ne eivät kohtaisi kilpailua pohjoisamerikkalaisten valmistajien taholta. Maantieteellisten markkinoiden, joiden jakamista kartellin kukin taso koski, ero ei komission mukaan ole merkitsevä tekijä, koska kyseiset jaot mahdollistivat koliinikloridin kannattavuuden keinotekoisen kasvattamisen, joka oli kartellin ainoa tavoite. Yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen teorian tavoitteena on komission mukaan estää periaatteessa yhden kokonaisuuden eli sellaisen toimijoukon, jolla on sama tavoite, keinotekoinen jakaminen. Esillä olevassa asiassa markkinoiden jakamisella Euroopan tasolla ei olisi ollut merkitystä ilman maailmanmarkkinoiden jakamista, ja ilman markkinoiden jakamista Euroopan tasolla maailmanlaajuisesta kartellista ei olisi ollut mitään hyötyä.

154 Komission mukaan korkeiden hintojen ylläpito Euroopassa salli näin ollen sen, että pohjoisamerikkalaiset valmistajat saattoivat soveltaa analogisia edellytyksiä amerikkalaismarkkinoilla. Toisin kuin UCB väittää, eurooppalaisista hinnoista todella keskusteltiin, koska kaikki sopimukset maailmanlaajuisista hinnoista edellyttivät väistämättä hintojen vahvistamista Euroopan tasolla. Jalostajien valvonta oli tärkeää pohjoisamerikkalaisille valmistajille, jotka halusivat välttää viennin alhaisin hinnoin ETA:n ulkopuolelle, kun taas eurooppalaisten valmistajien tavoitteena oli estää se, että jalostajat myisivät alhaiseen hintaan ETA:lla.

155 Lisäksi edellä 139 kohdassa mainituissa yhdistetyissä asioissa JFE Engineering ym. vastaan komissio annetun tuomion 369 ja 374 kohdassa kumotaan komission mukaan UCB:n näkemys, kun siinä vastustetaan saman sääntökokonaisuuden, jolla pyritään jakamaan markkinat, keinotekoista jakamista. Komission mukaan on itse asiassa ilmeistä, että sopimukset Euroopan tasolla olivat maailmanlaajuisten sopimusten jatko ja täytäntöönpano ja niillä yksinkertaisesti korvattiin maailmanmarkkinoiden jakaminen Euroopan kansallisten markkinoiden jakamisella. Tämä korvaaminen oli komission mukaan mahdollista ainoastaan siksi, että maailmanlaajuisten sopimusten päättymisen jälkeen osapuolet jatkoivat niiden täytäntöönpanoa ja pohjoisamerikkalaiset valmistajat pysyivät Euroopan markkinoiden ulkopuolella maailmanlaajuisten sopimusten mukaisesti. Komission mukaan UCB sekoitti maailmanlaajuisten sopimusten jatkuvuuden niiden vaikutusten jatkuvuuteen. Komission mukaan ei ole mitenkään ristiriitaista myöntää, että kartelli on päättynyt maailmanlaajuisella tasolla, mutta se tuottaa edelleen Euroopan tasolla maailmanlaajuisista sopimuksista saatua hyötyä. Tässä tilanteessa samanaikaisuuden puuttuminen ei komission mukaan muuta rikkomisen luonnetta yhtenä kokonaisuutena pidettävänä jatkettuna rikkomisena.

156 Väitteestä, joka koskee yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen käsitteen käyttämistä vanhentumisaikaa koskevien sääntöjen välttämiseksi, komissio korostaa, että se ei pyri hyötymään taloudellisesti sakkoja määräämällä ja että sen tavoitteena ei ole määrätä suuria määriä. Komissio väittää lisäksi ottaneensa laskentapohjan laskemiseksi huomioon maailmanmarkkinaosuudet eikä osuuksia Euroopan markkinoilla. Jos se olisi ottanut huomioon osuudet Euroopan markkinoilla, se olisi joutunut määräämään suurempia sakkoja. Pohjoisamerikkalaisten valmistajien osalta komissio korostaa, että niiden toiminnasta olisi määrätty seuraamuksia koko rikkomisajan osalta, jos niiden toiminta maailmanlaajuisella tasolla ei olisi ollut vanhentunutta.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Alustavia huomautuksia

– BASF:n argumentaation ulottuvuus

157 Aluksi on todettava, että tämän kanneperusteen ensimmäisellä osalla pyritään osoittamaan ristiriitaisuus väitetiedoksiannon ja päätöksen välillä, kun on kyse yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun toiminnan maailmanlaajuisesta ja eurooppalaisesta osasta. Tämä osa muodostaa erillisen kanneperusteen, joka perustuu BASF:n puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen tältä osin, ja sitä on tarvittaessa analysoitava sen jälkeen, kun on tutkittu kanneperuste, joka perustuu oikeudelliseen virheeseen maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten järjestelyjen luokittelussa yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi. Jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että tähän luokitteluun liittyy oikeudellinen virhe, minkä vuoksi se on hylättävä, mahdollisesta puolustautumisoikeuksien loukkaamisen toteamisesta tämän luokittelun osalta ei aiheudu seurauksia (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000, Kok. 2000, s. II-491, 3436 kohta, ns. sementtituomio ja asia T-210/01, General Electric v. komissio, tuomio 14.12.2005, Kok. 2005, s. II-5575, 633 kohta).

– Yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen käsite

158 Tiettyjen lainvastaisten toimien luokittelu toimiksi, jotka muodostavat yhden ja saman rikkomisen tai monta rikkomista, vaikuttaa periaatteessa seuraamukseen, joka voidaan määrätä, koska monen rikkomisen toteaminen voi merkitä monien erillisten

sakkojen määräämistä, kussakin tapauksessa asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa vahvistetuissa rajoissa. Monen rikkomisen toteaminen voi kuitenkin hyödyttää niihin syyllistyneitä, kun tietyt rikkomiset ovat vanhentuneita (ks. vastaavasti edellä 43 kohdassa mainitun Vitamiini-tuomion 72 kohta).

159 Yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen käsite voi liittyä kilpailunvastaisen käyttäytymisen, joka muodostuu sopimuksista, yhdenmukaistetuista menettelytavoista ja yritysten yhteenliittymien päätöksistä, oikeudelliseen luokitteluun (ks. edellä 150 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 112–114 kohta; asia T-1/89, Rhône-Poulenc v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-867, 125–127 kohta; yhdistetyt asiat T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, Kok. 1999, s. II-931, 696–698 kohta, ns. PVC II -tapaus ja edellä 150 kohdassa mainittu asia HFB ym. v. komissio, tuomion 186 kohta).

160 Yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen käsite voi niin ikään liittyä kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvän vastuun henkilökohtaiseen luonteeseen. Yritys, joka on osallistunut rikkomiseen omalla toiminnallaan, joka kuuluu EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan kuuluvien sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteiden soveltamisalaan ja jolla pyritään myötävaikuttamaan rikkomisen toteuttamiseen kokonaisuutena, voi olla vastuussa koko ajanjaksolta, jona se osallistui kyseiseen rikkomiseen, myös muiden yritysten toiminnasta saman rikkomisen yhteydessä. Tilanne on tämä, kun on osoitettu, että kyseessä oleva yritys tiesi muiden osallistujien kilpailunvastaisesta toiminnasta tai että se saattoi kohtuudella ennakoida sen ja että se oli valmis ottamaan riskin. Tämä päätelmä perustuu käsitykseen, joka on levinnyt laajalle jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä ja joka koskee vastuun asettamista rikkomisista, joihin useat toimijat ovat syyllistyneet, sen mukaan, miten ne ovat osallistuneet koko rikkomiseen. Se ei siis ole ristiriidassa sen periaatteen kanssa, jonka mukaan vastuu tällaisista rikkomisista on yrityskohtaista, eikä sillä sivuuteta yrityksille vastaisten todisteiden yksilöllistä arviointia eikä loukata kyseisten yritysten puolustautumisoikeuksia (edellä 150 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 83, 84 ja 203 kohta ja edellä 150 kohdassa mainittu asia HFB ym. v. komissio, tuomion 231 kohta).

161 Näin ollen on katsottu, että EY 81 artiklan 1 kohdan rikkominen voi olla seurausta joukosta toimia tai jatketusta toiminnasta, joka kuuluu ”kokonaissuunnitelmaan”, koska niillä on sama tavoite, joka koskee kilpailun vääristämistä yhteismarkkinoilla. Tällaisessa tapauksessa komissio voi katsoa yrityksen olevan vastuussa näistä toimista sen mukaan, miten se on osallistunut rikkomiseen kokonaisuutena tarkasteltuna (edellä 66 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 258 kohta), vaikka osoitettaisiin, että asianomainen yritys ei ole osallistunut suoraan kuin yhteen tai useisiin rikkomisen osatekijöihin (edellä 159 kohdassa mainittu PVC II -tapaus, tuomion 773 kohta). Samoin se, että eri yrityksillä oli erilainen rooli yhteiseen tavoitteeseen pyrittäessä, ei poista sitä, että kilpailunvastainen tavoite ja näin ollen rikkominen oli sama, edellyttäen, että kukin yritys on myötävaikuttanut omalla tasollaan yhteisen tavoitteen toteutumiseen (edellä 157 kohdassa mainitun sementtituomion 4123 kohta ja edellä 139 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 370 kohta).

162 Esillä olevassa asiassa se, että komissio luokitteli kartellin maailmanlaajuisen ja eurooppalaisen osan yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi, johti toteamukseen siitä, että yksi ainoa kartelli oli jatkunut 13.10.1992–30.9.1998. Sen sijaan tilanteessa, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että nämä kaksi osaa muodostavat erilliset rikkomiset, on näin ollen todettava, että 13.10.1992–20.4.1994 jatkunut globaali kartelli on vanhentunut (ks. edellä 9 kohta). Paitsi päätöksen osittaiseen kumoamiseen tämä toteamus vaikuttaisi sekä BASF:n että UCB:n sakon laskentaan.

163 On siis tutkittava, tekikö komissio edellä 159–161 mainitun oikeuskäytännön valossa oikeudellisen virheen, kun se luokitteli kantajien moititut toimet yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi rikkomiseksi. Tässä tarkoituksessa on myös esitettävä alustavien huomautusten yhteydessä kanta, jonka komissio otti tämän osalta väitetiedoksiannossa, ja verrattava sitä päätöksessä oleviin toteamuksiin.

– Komission kanta väitetiedoksiannossa ja toteamukset päätöksessä

164 Väitetiedoksiannon, joka on päivätty 22.5.2003, 111 kohdasta ilmenee, että komissio katsoi tuolloin, että kartelli oli jatkunut maailmanlaajuisella tasolla vuodesta 1992 vuoteen 1998 ja Euroopan tasolla maaliskuusta 1994 lokakuuhun 1998. Komissio katsoi näin ollen, että kartelli oli pantu täytäntöön eri tasoilla: maailmanlaajuisella, alueellisella ja jopa kansallisella sen mukaan, mikä osallistujien intressi ja sitoumus asianomaisilla markkinoilla oli (väitetiedoksiannon 78 kohta). Komission mukaan kartelli muodostui sellaisesta jatketusta sopimuksesta koliinikloridin valmistajien välillä, joka kattoi lähinnä maailmanlaajuisia järjestelyjä ja alueellisia ”alajärjestelyjä” Euroopan tasolla (väitetiedoksiannon 79 ja 84 kohta).

165 Väitetiedoksiannon 168 ja 169 kohdasta ilmenee, että komission arviointien mukaan kartellin Euroopan osa oli erityinen sovellus maailmanlaajuisella tasolla sovituista periaatteista ja sen mahdollisti pohjoisamerikkalaisten valmistajien vakuutus siitä, että ne eivät puuttuisi Euroopan markkinoihin viemällä markkinoille koliinikloridia. Kyseessä olivat siis Eurooppaa koskevat ”alajärjestelyt” komission useaan otteeseen väitetiedoksiannossa käyttämän ilmaisun mukaisesti (ks. esim. 79, 84, 90 ja 169 kohta). Pohjoisamerikkalaisten valmistajien osalta komissio katsoi, että niiden vastuu kaikista toimista perustui siihen, että ne tiesivät kyseisten ”alajärjestelyjen” olemassaolosta (väitetiedoksiannon 169 kohta).

166 Näin ollen silloin, kun väitetiedoksianto osoitettiin osapuolille, komissio katsoi, että maailmanlaajuiset ja eurooppalaiset järjestelyt muodostivat yhden rikkomisen, jonka toteuttamisessa kullakin osallistujalla oli ollut erityinen rooli.

167 Pohjoisamerikkalaisten valmistajien väitetiedoksiannon sisällöstä esittämien huomautusten jälkeen komissio kuitenkin peruutti väitteensä, jotka koskivat väitetysti 20.4.1994 jälkeen tapahtunutta salaista yhteydenpitoa maailmanlaajuisella tasolla (väitetiedoksiannon 121–123, 144–147, 149 ja 151 kohta).

168 Tässä tilanteessa komissio omaksui näkemyksen, joka esitetään päätöksessä, asianomaisten järjestelyjen maailmanlaajuisen ja eurooppalaisen tason yhteydestä.

169 Näin ollen päätöksen 64 perustelukappaleessa, otsikon ”Kartellin organisaatio” alla, komissio väittää, että kartelli toimi ”kahdella erillisellä mutta läheisesti toisiinsa liittyvällä tasolla”. Tämän saman perustelukappaleen mukaan maailmanlaajuisella tasolla toteutettujen toimien tarkoituksena oli maailmanhintojen korottaminen, koliinikloridin jalostajien ja jälleenmyyjien valvonta sen varmistamiseksi, että ne eivät tarjoaisi koliinikloridia alhaisin hinnoin, sekä maailmanmarkkinoiden jakaminen sellaisen sopimuksen perusteella, jonka mukaan pohjoisamerikkalaiset valmistajat vetäytyisivät Euroopan markkinoilta.

170 Päätöksen 65 perustelukappaleessa, joka on omistettu Euroopan tason kokouksille, komissio toteaa, että näiden jälkimmäisten tarkoituksena oli maailmanlaajuisella tasolla tehdyn sopimuksen jatkaminen, eurooppalaisten valmistajien keskenään tekemä sopimus mukaan lukien, hintojen korottamiseksi ja jalostajien valvomiseksi Euroopassa. Nämä kokoukset koskivat siis hinnankorotuksia paitsi koko ETA:lla myös kansallisilla markkinoilla sekä yksittäisten asiakkaiden osalta. Tämä kaikki järjestettiin siten, että kunnioitettiin eurooppalaisten valmistajien markkinaosuuksia tarkoituksena taata markkinoiden parempi kannattavuus ja vakaus. Tämä vakaus saavutettiin päätöksen 68 perustelukappaleen mukaan poistamalla kilpailijoiden tuonti tai välttämällä sitä maantieteellisillä alueilla, joilla muilla kilpailijoilla oli merkittäviä markkinaosuuksia. Saman perustelukappaleen mukaan avaintekijä tältä osin oli sopimus, jonka mukaan eurooppalaiset valmistajat eivät harjoittaisi vientiä

Pohjois-Amerikkaan ja pohjoisamerikkalaiset valmistajat eivät harjoittaisi vientiä Euroopan markkinoille. Tämän markkinoiden jakamisen ansiosta kyseiset valmistajat kykenivät ”vakauttamaan” kansalliset markkinansa ja parantamaan kannattavuutta alueellaan. Lisäksi tehtiin sopimus maailmanhintojen korottamiseksi samanlaisille tasoille. Tämän sopimuksen oli mahdollistettava paitsi markkinoiden kannattavuuden parantaminen myös viennin epävakauksien välttäminen alueiden välillä. Näihin tavoitteisiin pyrkiminen merkitsi sitä, että jalostajien ja jälleenmyyjien valvonta oli välttämätöntä.

171 Päätöksen 69 perustelukappaleen mukaan maailmanlaajuisella tasolla tehdyt sopimukset koskivat neljää kilpailunvastaista toimintoa, jotka liittyivät toisiinsa ja jotka muodostuivat maailmanhintojen vahvistamisesta ja korottamisesta, maailmanmarkkinoiden jakamisesta (pohjoisamerikkalaisten valmistajien vetäytyminen Euroopan markkinoilta ja eurooppalaisten valmistajien vetäytyminen Pohjois-Amerikan markkinoilta), jälleenmyyjien ja jalostajien valvonnasta ja lopuksi kaupallisesti arkaluontoisten tietojen säännöllisestä vaihdosta sopimusten täytäntöönpanon varmistamiseksi.

172 Esiteltyään maailmanlaajuisella tasolla ja Euroopan tasolla pidetyt kokoukset komissio uhrasi kymmenen perustelukappaletta yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen käsitteen analyysiin sekä tähän liittyvien periaatteiden soveltamiseen tähän asiaan. Näin ollen päätöksen 145–148 perustelukappaleessa otsikon ”Yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen käsite – Periaatteet” alla komissio pysytti suurimman osan väitetiedoksiannossa esittämästään päättelystä (ks. edellä 166 kohta) ja viittasi edellä 150 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Anic Partecipazioni annettuun tuomioon. Nimenomaan päätöksen 150–154 perustelukappaleessa komissio kuitenkin esitti syyt uuteen päättelyynsä, joka liittyi yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen periaatteen soveltamiseen esillä olevassa asiassa.

173 Päätöksen 150 perustelukappaleen mukaan maailmanlaajuisilla ja eurooppalaisilla järjestelyillä oli yksi kilpailunvastainen tavoite eli tavanomaisten kilpailuolosuhteiden vääristäminen ETA:lla. Täsmällisemmin sanottuna näillä kahdella tasolla tehtyjen järjestelyjen vertailu osoittaa sen mukaan, että Euroopan tasolla tehtyjen järjestelyjen

voitiin katsoa olevan eurooppalaisten valmistajien jatko sille, mistä oli alun perin sovittu paitsi pohjoisamerikkalaisten valmistajien kanssa myös eurooppalaisten valmistajien kesken maailmanlaajuisella tasolla hinnankorotusten ja jalostajien valvonnan osalta. Komissio toteaa, että tietyiltä eurooppalaisilta asiakkailta laskutettavien hintojen korottamiseksi nämä asiakkaat jaettiin asianomaisten eurooppalaisten valmistajien kesken. Jotta nämä valmistajat saattoivat päästä yksimielisyyteen tällaisesta jakamisesta, komission mukaan on ilmeistä, että niiden piti noudattaa globaaleja markkinaosuuksiaan Euroopassa.

174 Päätöksen 151 perustelukappaleen mukaan Akzo Nobel, UCB ja BASF osallistuivat asianomaisiin toimiin sekä Euroopan tasolla että maailmanlaajuisella tasolla sopimalla ensiksi maailmanlaajuisella tasolla tietyistä ETA:lla toteutettavista toimista ja jatkamalla sitten näitä toimia yhdessä Euroopan tasolla. Pohjoisamerikkalaiset valmistajat eivät sen mukaan osallistuneet Euroopan kokouksiin, koska silloin kun ne alkoivat, maailmanlaajuiset järjestelyt olivat päättymässä. Lisäksi jopa oletettaessa, että eurooppalaiset järjestelyt olivat alkaneet ennen 14.3.1994 (minkä komissio myöntää olevansa kykenemätön näyttämään toteen), pohjoisamerikkalaisten valmistajien olisi ollut hyödytöntä osallistua niihin, koska ne olivat suostuneet vetäytymään eurooppalaisilta markkinoilta.

175 Päätöksen 152 perustelukappaleen mukaan pohjoisamerikkalaiset valmistajat tiesivät tai niiden olisi pitänyt tietää eurooppalaisista järjestelyistä. Eurooppalaisten valmistajien ensisijainen tavoite, johon pyrittiin sillä, että pohjoisamerikkalaiset valmistajat vetäytyivät Euroopan markkinoilta, oli eurooppalaisten markkinoiden ”vakauttaminen”. Tämä ”vakauttaminen” olisi ollut mahdotonta ilman muita salaisia järjestelyjä eurooppalaisten valmistajien välillä.

176 Yhteenvetona komissio esittää päätöksen 153 perustelukappaleessa, että eurooppalaiset valmistajat olivat todellisuudessa sopineet kilpailun vääristämisestä ETA:lla maailmanlaajuisten järjestelyjen alusta eurooppalaisten järjestelyjen päättymiseen

saakka. Komission mukaan se, että eurooppalaisten valmistajien hallussa oli yhteensä 80 prosenttia eurooppalaisista markkinoista, osoittaa, että ne kykenivät panemaan järjestelynsä täytäntöön jopa maailmanlaajuisten sopimusten päättymisen jälkeen.

Asianomaisen kilpailunvastaisen toiminnan luokittelu

177 On todettava, että edellä 159 kohdassa mainitun oikeuskäytännön nojalla kilpailunvastaiset toimet, jotka toteutettiin maailmanlaajuisella tasolla ja joita kuvattiin päätöksen 69 perustelukappaleessa, muodostavat itse yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen. Tämä muodostuu sopimuksista (jotka koskivat maailmanhintojen vahvistamista ja korottamista, pohjoisamerikkalaisten valmistajien vetäytymistä Euroopan markkinoilta sekä jälleenmyyjien ja jalostajien valvontaa) sekä yhdenmukaistetuista menettelytavoista (arkaluonteisten tietojen vaihtaminen osallistujien kaupallisen käyttäytymisen harkitsemiseksi vastavuoroisesti).

178 Tämä pätee myös kilpailunvastaisiin toimiin Euroopan tasolla, jotka muodostavat itse yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen, joka muodostuu sopimuksista (jotka koskevat hintojen vahvistamista ja korottamista ETA:lla, kansallisilla markkinoilla sekä yksittäisten asiakkaiden osalta, asiakkaiden jakamista, markkinaosuuksien jakamista sekä jälleenmyyjien ja jalostajien valvontaa) ja yhdenmukaistetuista menettelytavoista (arkaluonteisten tietojen vaihtaminen osallistujien kaupallisen käyttäytymisen harkitsemiseksi vastavuoroisesti).

179 Tämän oikeuskäytännön soveltamisesta esillä olevaan asiaan ei kuitenkaan automaattisesti seuraa, että maailmanlaajuisen tason ja Euroopan tason järjestelyt muodostavat yhdessä tarkasteltuina yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen. On ilmeistä, että sellaisen yhteisen tavoitteen olemassaolo, joka muodostui tavallisen hintakehityksen vääristämisestä, oikeutti oikeuskäytännössä tarkoitetuissa tapauksissa eri sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen luokittelun yhden ainoan rikkomisen osatekijöiksi. Tämän osalta ei voida jättää huomiotta, että nämä

toimet täydensivät toisiaan siinä mielessä, että kunkin niistä tarkoituksena oli vastata yhteen tai useampaan tavanomaisen kilpailun seuraukseen ja ne myötävaikuttivat vuorovaikutuksen kautta kaikkien toimijoiden haluamien kilpailunvastaisten vaikutusten toteuttamiseen sellaisen globaalin suunnitelman puitteissa, jolla oli sama tavoite.

180 Tässä yhteydessä on täsmennettävä, että saman tavoitteen käsitettä ei voida määrittää yleisellä viittauksella kilpailun vääristymiseen koliinikloridimarkkinoilla, koska vaikutus kilpailuun muodostaa tavoitteena tai vaikutuksena olennaisen tekijän kaikessa käyttäytymisessä, joka kuuluu EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Saman tavoitteen tällainen määritelmä uhkaa evätä yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen käsitteeltä osan sen merkitystä, koska sen seurauksena on se, että useat käyttäytymiset, jotka koskevat talouden alaa ja jotka on kielletty EY 81 artiklan 1 kohdassa, pitäisi systemaattisesti luokitella yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen osatekijöiksi.

181 On siis selvitettävä, täydentävätkö ne kaksi sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää, jotka komissio määritti päätöksessä yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi, toisiaan edellä 179 kohdassa kuvaillulla tavalla. Komissio itse perustelee näkemyksensä vetoamalla siihen, että maailmanlaajuiset ja eurooppalaiset järjestelyt liittyivät ”läheisesti toisiinsa” (ks. edellä 4, 142 ja 169 kohta). Tämän osalta on otettava huomioon kaikki seikat, joilla voidaan osoittaa tällainen yhteys tai asettaa se kyseenalaiseksi, ja näitä ovat esimerkiksi soveltamisajanjakso, sisältö (käytetyt menetelmät mukaan lukien) ja vastaavasti asianomaisten eri sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen tavoite.

182 Asianomaisten sopimusten soveltamisajanjakson osalta on todettava, että maailmanlaajuisten järjestelyjen päättyminen viimeistään 20.4.1994 antaa ymmärtää, että tästä päivästä lähtien pohjoisamerikkalaisten valmistajien ei enää tarvinnut olla harjoittamatta vientiä Eurooppaan. Komissio itse myöntää, että sillä ei ole todisteita muista kokouksista tai muusta yhteydenpidosta, johon pohjoisamerikkalaiset valmistajat

olisivat osallistuneet ja joiden avulla ne olisivat vahvistaneet hinnat ETA:lle tai toistaneet alkuperäisen sitoumuksensa olla harjoittamatta vientiä Eurooppaan kyseisen päivän jälkeen (ks. päätöksen 165 perustelukappale). Tästä seuraa, että arvioinnissa, jonka mukaan eurooppalaisten markkinoiden jakamiseksi eurooppalaisten valmistajien kesken korkeat hinnat ylläpitäen kyseisten valmistajien oli saatava varmuus siitä, että ne eivät kohtaisi kilpailua pohjoisamerikkalaisten valmistajien taholta (ks. edellä 153 kohta), ei oteta huomioon sitä, että maailmanlaajuiset sopimukset eivät olleet enää voimassa 20.4.1994 lähtien. Sopimukset eurooppalaisten markkinoiden jakamisesta oli pantu täytäntöön ilman sopimusta, joka olisi kieltänyt viennin Yhdysvalloista.

183 Lisäksi komission päätelmää, jonka mukaan maailmanmarkkinoiden jakaminen ei hyödytä osallistujayrityksiä, jos Euroopan markkinoita ei jaeta, ja päinvastoin (ks. edellä 153 kohta), ei voida hyväksyä. Esillä olevassa asiassa Euroopan markkinoita koskevan vientikiellon tavoitteena oli välttää markkinahäiriöt, jotka aiheutuisivat siitä, että koliinikloridia myytäisiin keinotekoisesti alennettuun hintaan, joka johtaisi ylijäämätuotannon kiinteiden kustannusten osan takaisin saamiseen (päätöksen 39 ja 68 perustelukappale). Tämän kaupallisen uhan poistaminen on erillinen tavoite Euroopan markkinoiden jakamisen tavoitteesta, koska tämä jälkimmäinen edellyttää, kuten jäljempänä esitetään, erilaisten mekanismien soveltamista, jotta se voidaan saavuttaa.

184 Näin ollen eurooppalaiset järjestelyt, joista sovittiin vasta 14.3.1994 Schotenin kokouksessa, kun osapuolet totesivat maailmanlaajuisten järjestelyjen epäonnistumisen viimeisissä kokouksissa Brüggessä ja Johor Bahrussa marraskuussa 1993 ja huhtikuussa 1994 (päätöksen 92–95 perustelukappale), olivat tästä näkökulmasta tarkasteltuna itsenäisiä suhteessa molemminpuoliseen sopimukseen vetäytyä Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoilta. Tämä toteamus on sitäkin ilmeisempi, kun on kyse ajanjaksosta sen jälkeen, kun kaikki yritykset sopimukseen pääsemiseksi maailmanlaajuisella tasolla oli päätetty (Johor Bahrun kokouksessa 14.–20.4.1994). Komissio väittää näin ollen virheellisesti päätöksen 68 perustelukappaleessa, että eurooppalaiset valmistajat saattoivat ”vakauttaa” ETA:n markkinat maailmanmarkkinoiden aiemman jakamisen vuoksi, koska pohjoisamerikkalaiset valmistajat ja eurooppalaiset valmistajat eivät enää jakaneet keskenään näitä markkinoita silloin, kun sopimuksia pantiin täytäntöön Euroopan tasolla.

185 Lisäksi kun komissio väittää, että maailmanlaajuisten sopimusten muodollisen päättymisen jälkeen osapuolet jatkoivat niiden täytäntöönpanoa ja että pohjoisamerikkalaiset valmistajat pysyttelivät edelleen Euroopan markkinoiden ulkopuolella ja sovelsivat maailmanlaajuisia sopimuksia (ks. edellä 155 kohta), tämä on ristiriidassa päätöksen 165 perustelukappaleen kanssa, jonka mukaan sillä ei ollut todisteita, jotka osoittivat, että oli järjestetty muita kokouksia tai muuta yhteydenpitoa, johon pohjoisamerikkalaiset valmistajat olivat osallistuneet, minkä avulla ne olivat vahvistaneet hinnat ETA:lle tai toistaneet alkuperäisen sitoumuksensa olla harjoittamatta vientiä Eurooppaan (ks. edellä 9 kohta).

186 Kun komissiolta kysyttiin tästä suullisessa käsittelyssä, se totesi, että se ei pyrkinyt tällä argumentaatiolla väittämään, että maailmanlaajuinen sopimus oli jatkunut päätöksessä huomioon otetun kyseisen sopimuksen päättymisen jälkeen vaan että käytännössä rikkomiseen syyllistyneiden yritysten toiminta jatkui suunnilleen samanlaisena kuin se oli ollut sopimusten voimassaolon aikana. Komission mukaan on myös tehtävä ero tämän seikan ja sen seikan välillä, joka mainitaan päätöksen 165 perustelukappaleessa ja joka koskee maailmanlaajuisen sopimuksen kestoa.

187 On todettava, että tämä ero, joka on sitä paitsi ristiriidassa komission kirjelmien kanssa (ks. edellä 155 kohta), perustuu EY 81 artiklan virheelliseen tulkintaan. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan EY 81 ja EY 82 artiklassa käyttöön otetun kilpailua koskevan järjestelmän mukaan merkitystä on pikemminkin sopimusten tai niihin verrattavan yhteistoiminnan tai yhteensovittamisen eri muotojen taloudellisilla vaikutuksilla kuin näiden oikeudellisella muodolla. Näin ollen, kun on kyse kartellista, jota ei enää ole olemassa, EY 81 artiklaa voidaan soveltaa jo sen perusteella, että kartellin vaikutukset jatkuvat sen jälkeenkin, kun se on varsinaisesti lopetettu (ks. asia T-30/91, Solvay v. komissio, tuomio 29.6.1995, Kok. 1995, s. II-1775, 71 kohta ja asia T-59/99, Ventouris v. komissio, tuomio 11.12.2003, Kok. 2003, s. II-5257, 182 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tästä seuraa, että rikkomisen kestoa ei voida arvioida sen ajanjakson mukaan, jolloin sopimus on voimassa, vaan sen ajanjakson mukaan, jolloin rikkomiseen syyllistyneet yritykset ovat toimineet EY 81 artiklan vastaisesti. Komission näkemyksellä ei voida selittää, miksi pohjoisamerikkalaisille valmistajille ei määrätty sakkoa, jos ne toimivat edelleen 20.4.1994 jälkeen maailmanlaajuisissa sopimuksissa sovitulla tavalla. Komission ehdottamaa päätöksen 165 perustelukappaleen tulkintaa ei siis voida hyväksyä.

188 Seikasta, johon komissio vetosi vastauksessaan asiassa T-111/05 ja jonka mukaan maailmanlaajuisen kartellin vaikutukset jatkuivat sen muodollisen päättymisen jälkeen (ks. edellä 155 kohta), on todettava, että samoin kuin väite, joka mainittiin edellisessä kohdassa, se ei esiinny päätöksessä. Komission suullisessa käsittelyssä esittämää selitystä, jonka mukaan se viittaa päätöksen 96 perustelukappaleessa tähän seikkaan, koska siinä todetaan, että vienti Pohjois-Amerikasta ETA:lle pysyi sangen heikkona maailmanlaajuisten järjestelyjen päättymisen jälkeen, ei voida hyväksyä. Päätöksen 40 ja 44 perustelukappaleesta itse asiassa ilmenee, että vuonna 1990 koliinikloridin tuonti edusti lähes 9:ää prosenttia markkinoiden arvioidusta arvosta yhteisössä, joka muodostui 12 jäsenvaltiosta, kun taas vuonna 1997 koliinikloridin tuonti oli saavuttanut 9,3 prosenttia kokonaismyynnistä koko ETA:lla. Näillä luvuilla ei voida tukea komission näkemystä, koska ne osoittavat, että tilanne Euroopan markkinoille tuonnin osalta oli enemmän tai vähemmän sama sekä maailmanlaajuisten sopimusten tekemistä edeltävänä ajanjaksona että niiden voimassaolon päättymisen jälkeisenä ajanjaksona, minkä vuoksi nämä sopimukset eivät vaikuttaneet huomattavasti Euroopan markkinoiden rakenteeseen, kun oli kyse mannertenvälisestä tuonnista.

189 Jos oletetaan, että päätöksen 96 perustelukappaleessa viitataan lähinnä väitettyihin muutoksiin Euroopan markkinoiden rakenteessa maailmanlaajuisten järjestelyjen vuoksi, jotka helpottivat Euroopan järjestelyjen toteuttamista, tätä seikkaa ei ole näytetty toteen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti asianosaisia ja Akzo Nobelia arvioimaan markkinaosuudet, jotka kantajilla ja Akzo Nobelilla oli hallussaan Euroopan markkinoilla (joiden ymmärrettiin kattavan yhteisön jäsenvaltiot sekä EFTAn, josta tuli ETA vuonna 1994, jäsenvaltiot) vuoden 1992 kolmannella neljänneksellä eli maailmanlaajuisten järjestelyjen alkuvaiheessa. Osapuolet eivät kuitenkaan esittäneet tämän osalta täsmällisiä tietoja, koska asianomaisista toimista oli jo aikaa. Arviointi on näin ollen tehtävä päätökseen perustuvien sekä niiden hallintomenettelyjen asiakirjoihin perustuvien tietojen perusteella, joihin päätöksessä viitataan.

190 Kuten päätöksen 97 ja 153 perustelukappaleessa todetaan, Akzo Nobelilla, BASF:llä ja UCB:llä oli hallussaan yli 75 prosenttia Euroopan markkinoista, kun eurooppa-

laiset järjestelyt alkoivat (maaliskuu 1994), minkä vuoksi ne saattoivat jakaa nämä markkinat keskenään huolehtimatta muiden maailmanlaajuisten valmistajien toiminnasta. Tämä korkea markkinaosuus ei kuitenkaan vaikuta olleen maailmanlaajuisten järjestelyjen seuraus. Päätöksen 40 perustelukappaleesta ilmenee, että koliinikloridin tuonti edusti lähes 9:ää prosenttia yhteisön markkinoiden arvosta (3 525 t 40 000 t:sta). Vuoden 1992, joka oli ensimmäinen rikkomisvuosi maailmanlaajuisella tasolla, seitsemän ensimmäisen kuukauden aikana tuonti Eurooppaan Pohjois-Amerikasta oli 2 900 t 43 800 t:n markkinoista eli 6,6 prosenttia Euroopan markkinoista (71 perustelukappale). Samana vuonna Ertisanin markkinaosuus oli enintään 7,9 prosenttia (tuotantokapasiteetti 3 500 t hallintomenettelyjen asiakirjojen, jotka on liitetty vastineeseen asiassa T-101/05, sivun 1999 mukaan). Jos otetaan huomioon ICI:n (neljäs eurooppalainen valmistaja, joka ei ole syyllistynyt kyseessä oleviin toimiin, koska se rajoittaa toimintansa perinteisesti Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoihin) noin 15 prosentin markkinaosuus päätöksen alaviitteen nro 152 mukaan, Akzo Nobelille, BASF:lle ja UCB:lle jäi vuonna 1992 vähintään 70,5 prosentin yhteinen markkinaosuus. On siis todettava, että maailmanlaajuiset järjestelyt eivät aiheuttaneet riittävän merkittävää muutosta Euroopan markkinoiden rakenteessa ja erityisesti BASF:n, UCB:n ja Akzo Nobelin yhteisissä markkinaosuuksissa, jotta voitaisiin päätellä, että niiden vuoksi kolme eurooppalaista valmistajaa saattoi jakaa ETA-markkinat keskenään.

191 Tässä tilanteessa väitettä, jonka mukaan sopimukset Euroopan tasolla muodostivat maailmanlaajuisten sopimusten jatkon ja täytäntöönpanon yksinkertaisesti korvaamalla maailmanmarkkinoiden jaon Euroopan kansallisten markkinoiden jaolla (ks. edellä 155 kohta), ei voida hyväksyä. Kilpailunvastaista sopimusta ei periaatteessa voida pitää keinona panna jo päättynyt sopimus täytäntöön (ks. vastaavasti edellä 139 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 363 kohta).

192 Tavoitteesta, johon kummallakin järjestelyjen ryhmällä pyritään, päätöksen 64–68 ja 150–153 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio vetosi yhden kilpailunvastaisen tavoitteen olemassaoloon eli keinotekoisesti korotettujen hintojen saavuttamiseen. Vaikka on totta, että maailmanlaajuisessa sopimuksessa sovittiin valmistajien soveltamista vähimmäishinnoista (ks. esim. päätöksen 77, 79, 85, 88, 90, 91 ja 92

perustelukappale), on kuitenkin niin, että tällä toimenpiteellä pyrittiin yksinomaan turvaamaan tämän sopimuksen avaintekijä eli välttämään vienti Euroopasta Pohjois-Amerikkaan ja päinvastoin eikä jakamaan Euroopan markkinoita eurooppalaisten valmistajien kesken. Jos valmistajat olisivat päättäneet myydä eurooppalaisille jalostajille ja jälleenmyyjille liian alhaisin hinnoin (ylijäämäkapasiteettinsa vuoksi), nämä jälkimmäiset olisivat voineet päätöksen 151 perustelukappaleen mukaan viedä koliinikloridia Yhdysvaltoihin kilpailukykyisin hinnoin. Aivan ilmeisesti pohjoisamerikkalaisten valmistajien olisi vastineeksi pitänyt toimia asianmukaisesti sopimuksessa tarkoitetulla tavalla yhdysvaltalaisasiakkaitaan (jalostajat ja jälleenmyyjät) kohtaan.

193 Päätöksen 85 perustelukappaleen mukaan, jossa mainitaan DuCoan lausunto, ”on perusteltua sanoa, että kun se totesi, että ne olivat suunnitelleet yrittävänsä korottaa hintoja maailmanlaajuisella tasolla, kyseessä olivat ennen kaikkea hinnat Kaukoidässä ja Latinalaisessa Amerikassa; ne eivät keskustelleet eivätkä tehneet sopimusta hinnoista Pohjois-Euroopassa eurooppalaisten kanssa eivätkä hinnoista Euroopassa eurooppalaisten kanssa, eikä näistä asioista pyritty pääsemään sopimukseen”. Tämän saman lausunnon mukaan ”amerikkalaiset valmistajat eivät yrittäneet milloinkaan määrätä koliinikloridin hintoja Länsi-Euroopassa – – mutta ne totesivat, että jos hinnat olisivat hyvin alhaiset Euroopassa, tuote saatettaisiin jälleenviedä Yhdysvaltoihin”. Toisin kuin komissio väittää, tämän lausunnon sanamuodon ei voida tulkita viittaavan yksinomaan tammikuun 1993 kokoukseen.

194 Edellä mainitun 152 perustelukappaleen kaksi viimeistä virkettä, joiden mukaan maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten osien välinen kytkentä voidaan näyttää toteen sillä, että Euroopan markkinoiden vakauttaminen, joka oli yksi maailmanlaajuisen sopimuksen tavoitteista, olisi ollut mahdotonta ilman muita salaisia järjestelyjä eurooppalaisten valmistajien välillä, perustuvat virheelliseen lähtökohtaan. Päätöksestä tai ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetyistä asiakirjoista, joihin komissio tukeutuu, ei ilmene, että maailmanlaajuisen sopimuksen tarkoituksena ollut ”vakauttaminen” olisi ilmennyt esillä olevassa asiassa eurooppalais- ja amerikkalaismarkkinoiden jakamisena niiden valmistajien kesken, jotka toimivat edelleen kyseisillä markkinoilla.

195 Sen sijaan, kuten on todettu (ks. edellä 192 kohta), tällä ”vakauttamisella” pyrittiin välttämään mannertenvälinen vienti hinnoin, jotka olivat alhaisemmat kuin tuontialueella voimassa olevat hinnat. Päätöksen 39 perustelukappaleen mukaan ”tämän tapahtuessa [tällä tuonnilla] voi asianomaisten määrien pienuudesta huolimatta olla epävakauttava vaikutus hintatasoon, joka on voimassa tuontialueella, erityisesti kun tämä taso on suhteellisen korkea”. Kyseisessä perustelukappaleessa täsmennetään, että tämäntyyppinen myynti voi olla houkuttelevaa yhtiölle, jolla on ylijäämätuotantoa ja joka pyrkii saamaan takaisin osan kiinteistä kustannuksistaan.

196 Se, että markkinoiden ”vakauttaminen” on ymmärrettävä tällä tavoin, vahvistetaan päätöksen 68 perustelukappaleessa, joka koskee kartellin toimintaa maailmanlaajuisella tasolla ja jossa todetaan seuraavaa: – – riskiä siitä, että valmistajat pääsisivät tietystä ylijäämätuotannosta satunnaisella täsmämyynnillä, jonka ainoa tarkoitus olisi kiinteiden tuotantokustannusten kattaminen, ei voitu sulkea pois. Vaikka tällainen vienti koskisi vain pieniä määriä, se voisi häiritä hintoja tuontimarkkinoilla, koska asiakkaat voisivat neuvotella mahdollisen myynnin yhteydessä alhaisista hinnoista. Markkinoiden vakauttaminen saavutetaan siis poistamalla kilpailijoiden vienti tai välttämällä sitä, kun on kyse maantieteellisistä alueista, joilla muilla kilpailijoilla on merkittäviä markkinaosuuksia. Tätä koskeva avaintekijä oli sopimus, jonka mukaan eurooppalaiset valmistajat eivät harjoittaisi vientiä Pohjois-Amerikkaan ja pohjoisamerikkalaiset valmistajat eivät harjoittaisi vientiä Euroopan markkinoille. Tämän markkinoiden jakamisen ansiosta muut toimijat saattoivat ’vakauttaa’ kansalliset markkinansa ja parantaa kannattavuutta alueellaan.” Jos oletetaan, että ilmaisulla ”parantaa kannattavuutta alueellaan” komissio ei tarkoita yksinomaan pohjoisamerikkalaisten valmistajien vetäytymistä vaan myös ETA:n markkinoiden jakamista eurooppalaisten valmistajien kesken, tällaista analyysiä ei voida hyväksyä, kun otetaan huomioon kilpailunvastaisen toiminnan viimeistään 20.4.1994 maailmanlaajuisella tasolla tapahtuneesta päättämisestä tehdyt päätelmät (ks. edellä 184–190 kohta).

197 On lisättävä, kuten päätöksen 71 ja 75 perustelukappaleesta ja sen alaviitteistä 31 ja 66 ilmenee, että kun maailmanlaajuinen sopimus pantiin täytäntöön, kaikilla valmistajilla oli ylijäämäkapasiteettia, mikä suosi mannertenvälistä koliinikloridin vientiä alhaisin hinnoin ja uhkasi näin ollen maailmanmarkkinoiden vakautta (ks. edellä 192

ja 195 kohta). Näin ollen markkinoiden ”vakauttamisen” käsite maailmanlaajuisen sopimuksen yhteydessä ei koskenut Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoiden jakamista, kuten päätöksen 152 perustelukappaleessa annetaan ymmärtää. Se, että eurooppalaiset valmistajat ryhtyivät jakamaan Euroopan markkinoita vasta maailmanlaajuisen kartellin päättyessä ja ajankohtana, jona osallistujat olivat todenneet tämän jälkimmäisen epäonnistumisen (päätöksen 93 perustelukappale), osoittaa, että niiden tavoitteena ei ollut osallistua maailmanlaajuisiin järjestelyihin jakaakseen myöhemmin niille varatut markkinat. On sitä paitsi todettava, että komissio ei mainitse päätöksessä ensimmäistäkään todistetta, joka osoittaisi tällaisen tavoitteen olemassaolon.

198 Vastaavasti valvonta, joka kohdistettiin jälleenmyyjiin ja jalostajiin, vaihtelee sisällöltään sen tavoitteen mukaan. Maailmanlaajuisten järjestelyjen puitteissa tämä valvonta toteutui koliinikloridin laskuttamisella ”asianmukaisin hinnoin” (päätöksen 69 perustelukappaleen c kohta). Tämän toimenpiteen osalta komissio toteaa päätöksen 81 perustelukappaleessa seuraavaa: – – tätä valvontaa voitiin harjoittaa muun muassa takaamalla, että jalostajat ostavat koliinikloridinsa kartellin jäseniltä asianmukaisin ehdoin. Bioproductsin muistiinpanoissa todetaan seuraavaa: ’Meidän on valvottava jalostajien raaka-aineita. Hyödymme hinnankorotuksista.’ Tämä sama tavoite ilmenee myös mainitun asiakirjan 75 perustelukappaleesta, jossa todetaan seuraavaa: ’Jalostajia ja jälleenmyyjiä on valvottava asianmukaisin hinnoin.’ Lopuksi toisessa [Ludwigshafenin] kokousasiakirjassa todetaan seuraavaa: ’Kunkin [koliinikloridin valmistajan] on valvottava jalostajia kansallisilla markkinoillaan. Joltain toiselta alueelta peräisin olevan nestemäisen [koliinikloridin] toimittaminen horjuttaa tätä sääntöä ja tuhoaa markkinat’.” Näin ollen tämä valvonta merkitsi eurooppalaisten ja pohjoisamerikkalaisten valmistajien kokouksissa sovittujen ”perushintojen” noudattamista (päätöksen 77 ja 79 perustelukappale).

199 Tämän valvonnan tavoitteen osalta komissio toteaa seuraavaa päätöksen 151 perustelukappaleessa: ”Euroopan hinnankorotusten osalta pohjoisamerikkalaisten valmistajien intressi rajoittui sen takaamiseen, että hintataso Euroopassa ei putoa liiaksi sen alle, mitä se oli maailman muilla alueilla. Koska oli ilmeistä, että näin ei tapahtuisi niin kauan kuin jalostajia valvottaisiin, maailmanlaajuisissa kokouksissa ei ollut

tarpeen tutkia Euroopan hintoja paitsi niiden hinnankorotusten osatekijänä, joista päätettiin maailmanlaajuisella tasolla." Tämän valvonnan tavoitteena oli näin ollen estää jälleenmyyjiä ja jalostajia vaarantamasta järjestelyjen tavoitetta eli molemminpuolista vetäytymistä Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoilta. Tätä molemminpuolista vetäytymistä koskevien sopimusten osapuolet päättivät nämä sopimukset viimeistään 20.4.1994 päätöksen 165 perustelukappaleen mukaan (ks. edellä 185–187 perustelukappale).

200 Jälleenmyyjien ja jalostajien valvonnalla eurooppalaisten järjestelyjen puitteissa oli päätöksen 99 perustelukappaleen d kohdan mukaan sen sijaan monia muotoja, ja niihin kuluivat myynnin välttäminen suosituimmuushinnoin (jälleenmyyjiä koskenut toimenpide), sen takaaminen, että jalostajat ostavat raaka-aineita kartellin jäseniltä asianmukaisin ehdoin, tiedottaminen näille kartellin jäsenten sopimista hinnoista sekä yksinoikeussuhteiden luominen näiden kanssa. Tämän saman perustelukappaleen mukaan tämän valvonnan tavoitteena oli taata niiden sopimusten tehokkuus, jotka koskivat markkinaosuuksia, asiakkaiden jakamista ja hintoja, joista eurooppalaiset valmistajat olivat sopineet.

201 Näin ollen maailmanlaajuisilla hintasopimuksilla ei ole komission väittämää "läheistä yhteyttä" niiden lopullisen päättymisen jälkeen suoritettuun ETA:n markkinoiden jakamiseen eurooppalaisten valmistajien kesken. Tämä seikka osoitetaan myös sillä, että kyseinen jakaminen edellytti päätöksen 65, 103, 105 ja 113 perustelukappaleen mukaan erilaisen tekniikan soveltamista; tämä muodostui siitä, että kukin eurooppalainen valmistaja vahvisti eri hinnat kullekin asiakkaalle, jotta tämä "osoitettaisiin" tällä tavalla valmistajalle, joka oli määritetty salaisissa sopimuksissa Euroopan tasolla. Tällaiseen tulokseen ei olisi voitu päästä pelkän sellaisen "perushinnan" perusteella, jota kaikkien valmistajien oli tarkoitus soveltaa ja joka määritetään maailmanlaajuisissa sopimuksissa (päätöksen 77 ja 79 perustelukappale).

202 Mikään ei lisäksi velvoittanut eurooppalaisia valmistajia tukeutumaan maailmanlaajuisten järjestelyjen päättymisen jälkeen kyseisissä järjestelyissä sovittuihin ”perushintoihin” eurooppalaisten asiakkaiden jakamiseksi. Tässä tilanteessa komission väite, jonka mukaan ”perushinnan” vahvistaminen maailmanlaajuisella tasolla merkitsee välttämättä hintojen vahvistamista Euroopan tasolla, on tehoton.

203 On myös korostettava, että päätöksessä ei ole mitään, millä voitaisiin osoittaa, että eurooppalaiset valmistajat olivat tehneet sopimuksen ETA:n markkinoiden jakamisesta (jopa myöhemmin) maailmanlaajuiseen kartelliin kuuluvissa kokouksissa tai että ne aikoivat käyttää maailmanlaajuisia järjestelyjä helpottaakseen ETA:n markkinoiden myöhempää jakamista. Komissio myöntää lisäksi päätöksen 151 perustelukappaleessa, ettei se kykene näyttämään tätä toteen. Jos näin olisi ollut, ei olisi ollut mitään syytä olla sijoittamatta ETA:n jakamista koskevien järjestelyjen alkua edeltämään päivämäärää 14.3.1994, jolloin pidettiin ensimmäinen kokous eurooppalaisten valmistajien kesken. Näin ei kuitenkaan ollut.

204 Tässä tilanteessa päätöksen 151 perustelukappale (ks. edellä 174 kohta) on merkityksetön sikäli kuin siinä pyritään selittämään, miksi pohjoisamerikkalaiset valmistajat eivät osallistuneet eurooppalaisiin kokouksiin. Itse asiassa 151 perustelukappaleen tässä osassa vastataan eurooppalaisten valmistajien hallinnollisen menettelyn aikana esittämään tehottomaan väitteeseen, joka koski sitä, että maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten sopimusten osapuolet eivät olleet samat.

205 Päätöksen 152 perustelukappaleella (ks. edellä 175 kohta) ei myöskään voida tukea hyödyllisesti komission näkemystä, koska sen mukaan pohjoisamerikkalaiset valmistajat tiesivät tai niiden olisi pitänyt tietää eurooppalaisten järjestelyjen olemassaolosta. Jos pohjoisamerikkalaiset valmistajat olisivat tienneet näistä järjestelyistä, tämä olisi johtanut yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen toteamistapauksessa niiden vastuun ulottamiseen koko kyseiseen rikkomiseen edellyttäen, että kyseisillä järjestelyillä olisi ollut yhteys maailmanlaajuisiin järjestelyihin (ks. vastaavasti edellä 139

kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 371 kohta). Tällä seikalla ei näin ollen voi olla vaikutusta eurooppalaisten valmistajien vastuuseen, eikä se osoita yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen olemassaoloa.

206 Yleinen väite, jonka mukaan eurooppalaisia järjestelyjä voidaan pitää eurooppalaisten valmistajien jatkona sille, mistä oli alun perin sovittu maailmanlaajuisella tasolla paitsi pohjoisamerikkalaisten valmistajien kanssa myös eurooppalaisten valmistajien kesken hinnankorotusten ja jalostajien valvonnan osalta, on näin ollen virheellinen. Näin on väistämättä myös sen arvioinnin osalta, jonka mukaan kaikki järjestelyt muodostavat yhden ainoan kartellin, josta pohjoisamerikkalaiset valmistajat vetäytyivät tietyllä hetkellä ja jonka ominaisuuksia jäljelle jääneet osapuolet muokkasivat tämän vetäytymisen jälkeen.

207 Edellä esitetyn perusteella komissio ei voi tukeutua edellä 150 kohdassa mainitussa asiassa Dansk Rørindustri vastaan komissio annetun tuomion 67 kohtaan. Vaikka on totta, että sellaisen rikkomisen osalta, joka koski aluksi esieristettyjen kaukolämmitysputkien tanskalaismarkkinoita ja keskeytyksen jälkeen koko Euroopan markkinoita, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti huomioon ainoan tavoitteen valvoa kaukolämmitysmarkkinoita luokitellakseen kyseiset toimet yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi, on kuitenkin niin, että tämä arviointi perustui myös muihin, yhtä tärkeisiin seikkoihin. Näin ollen tässä tuomiossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korosti komission tavoin, että kartellilla oli ”sen alusta lähtien Tanskassa pidemmän aikavälin tavoite eli valvonnan laajentaminen koko markkinoille – – ja että vuoden 1994 lopussa koko Euroopan markkinoita varten tehdyn uuden sopimuksen ja aikaisempien järjestelyjen menetelmien ja käytäntöjen välillä oli ilmeinen jatkuvuus” (65 ja 68 kohta). Lisäksi 67 kohdassa, johon komissio vetoaa, korostetaan myös, että hinnankorotuksen koordinointia vientimarkkinoilla koskeneesta ensimmäisestä sopimuksesta ilmenee, että ”alusta lähtien tanskalaisvalmistajien välinen kartelli ylitti yksinomaan tanskalaismarkkinoiden rajat”.

208 Esillä olevassa asiassa komissio ei ole kuitenkaan osoittanut, että kantajilla oli maailmanlaajuisiin järjestelyihin osallistumalla pidemmän aikavälin tavoite, joka muodostui ETA:n markkinoiden jakamisesta, joka toteutettiin eurooppalaisten järjestelyjen puitteissa. Se ei ole myöskään osoittanut yhteyttä molempien järjestelyryhmien puitteissa käytettyjen menetelmien ja käytäntöjen välillä.

209 Kun otetaan huomioon seuraukset, jotka aiheutuvat siitä, että maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten järjestelyjen täytäntöönpano ei tapahtunut samanaikaisesti (ks. edellä 182–191 kohta), se että molemminpuolinen vetäytyminen Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoilta ja ETA:n markkinoiden jakaminen asiakkaat jakamalla muodostivat eri tavoitteet, jotka pantiin täytäntöön erilaisin menetelmin (ks. edellä 192–202 kohta), ja lopuksi sellaisten todisteiden puuttuminen, jotka osoittaisivat eurooppalaisten valmistajien aikomuksen liittyä maailmanlaajuisiin järjestelyihin jakaakseen myöhemmin ETA:n markkinat (ks. edellä 203 kohta), on pääteltävä, että eurooppalaiset valmistajat syyllistyivät erillisiin EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisiin eivätkä yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun rikkomiseen.

210 Päätös on näin ollen kumottava sikäli kuin siinä määrätään kantajille sakko sen vuoksi, että ne ovat osallistuneet maailmanlaajuiseen kartelliin; kyseessä on rikkominen, joka on katsottava vanhentuneeksi. Tämän kumoamisen vaikutusta BASF:lle määrätyn sakon määrän laskentaan tarkastellaan jäljempänä 212–223 kohdassa. Tämän kumoamisen vaikutusta UCB:lle määrätyn sakon määrän laskentaan on analysoitava tämän kantajan esittämän toisen kanneperusteen tutkimisen jälkeen (ks. jäljempänä 235–241 kohta).

211 Tässä tilanteessa ei ole enää syytä lausua kanneperusteesta, joka koskee BASF:n puolustautumisoikeuksien loukkaamista (ks. edellä 157 kohta).

BASF:n sakon määrän laskenta

212 Aluksi on korostettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen pyynnöstä sekä kantajat että komissio esittivät suullisessa käsittelyssä arviointinsa, joka koski sakkojen määrän laskentaa tilanteessa, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyy kanneperusteen, joka koskee oikeudellista virhettä maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten järjestelyjen luokittelussa yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi rikkomiseksi. Kuten edellä 120 kohdassa todettiin, arviointi, joka tehtiin BASF:n yhteistyöstä sen kolmannen kanneperusteen yhteydessä, ei vaikuta seurauksiin, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen viidennen kanneperusteen arvioinnilla voi olla tähän alennukseen.

213 Yhteisöjen tuomioistuimille asetuksen N:o 1/2003 31 artiklalla myönnetyn täyden harkintavallan vuoksi nämä voivat paitsi pelkästään valvoa seuraamuksen laillisuutta myös korvata komission arvioinnin omallaan ja näin ollen poistaa määrätyn sakon tai uhkasakon tai alentaa tai korottaa sitä, kun niiden käsiteltäväksi saatetaan kysymys sakon määrästä (edellä 65 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 61 ja 62 kohta). Tässä yhteydessä on todettava, että suuntaviivat eivät rajoita sakon määräämistä yhteisöjen tuomioistuimissa, kun nämä käyttävät täyttä harkintavaltaansa (yhdistetyt asiat T-49/02–T-51/02, Brasserie nationale ym. v. komissio, tuomio 27.7.2005, Kok. 2005, s. II-3033, 169 kohta).

214 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on näin ollen käytettävä täyttä harkintavaltaansa, koska BASF saattoi sen käsiteltäväksi kysymyksen BASF:lle määrätyn sakon määrästä.

215 Tämän osalta on tutkittava ensiksi komission väitettä, jonka se esitti vastineessaan asiassa T-111/05 ja jonka mukaan sakkojen määrän laskeminen uudelleen edellyttää eurooppalaisten valmistajien jakamista luokkiin. Tämä väite perustuu siihen, että päätöksessä tehtiin kyseinen jako ottamalla huomioon rikkomiseen osallistuneiden yritysten maailmanmarkkinaosuudet vuonna 1997, joka oli viimeinen kokonainen

rikkomisvuosi. Tämän arvioinnin perusteella UCB ja Akzo Nobel luokiteltiin kolmanteen luokkaan (edellinen markkinaosuudella 13,4 prosenttia ja jälkimmäinen markkinaosuudella 12 prosenttia), kun taas BASF luokiteltiin neljänteen luokkaan markkinaosuudella 9,1 prosenttia (ks. edellä 15 kohta).

216 Koska ainoa huomioon otettava rikkominen on ETA:n markkinoita koskeva rikkominen (ks. edellä 210 kohta), huomioon otettavat markkinaosuudet eurooppalaisten valmistajien jakamiseksi luokkiin ovat näihin markkinoihin liittyvät osuudet. Tämä muutos ei voi kuitenkaan muuttaa yritysten luokittelua eikä laskentapohjia, jotka hyväksyttiin rikkomisen vakavuuden perusteella. Päätöksen 44 perustelukappaleesta ilmenee, että vuonna 1997 Akzo Nobelin hallussa oli 28,9 prosenttia ja UCB:n hallussa 28,5 prosenttia Euroopan markkinoista, kun taas BASF:n markkinaosuus oli 20,9 prosenttia. Tämä markkinaosuuksien jakaminen oikeuttaa sen jaon pysyttämisen, jonka komissio teki ja jossa se luokitteli Akzo Nobelin ja UCB:n samaan luokkaan ja BASF:n alempaan luokkaan.

217 Laskentapohjien yleistason osalta niiden on oltava samat kuin päätöksen 202 perustelukappaleessa määritellyt laskentapohjat. Nämä määrät vahvistettiin kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevän toiminnan, johon syyllistyttiin sekä maailmanlaajuisella tasolla että Euroopan tasolla, erittäin vakavan luonteen sekä Euroopan koliinikloridimarkkinoiden suhteellisen alhaisen arvon (52,6 miljoonaa euroa vuonna 1997) perusteella, ja nämä ovat tekijöitä, joilla on merkitystä myös siinä tapauksessa, että huomioon otetaan ainoastaan ETA:ta koskeva rikkominen.

218 Näin ollen BASF:lle rikkomisen vakavuuden perusteella vahvistetun laskentapohjan on pysyttävä muuttumattomana 18,8 miljoonassa eurossa.

219 Kun on kyse siitä, miten kauan BASF osallistui eurooppalaisiin järjestelyihin, päätöksen 101, 102, 105 ja 206 perustelukappaleesta ilmenee, että osallistuminen alkoi 29.11.1994 Amersfoortissa (Alankomaat) pidetyssä kokouksessa ja päättyi

30.9.1998. Tämän osalta on todettava, että komission ehdottama lähestymistapa, joka muodostuu laskentapohjan korottamisesta 10 prosenttia kunkin kokonaisen vuoden osalta ja 5 prosenttia kunkin tämän yli menevän kuuden kokonaisen kuukauden ajanjakson osalta, voi johtaa huomattaviin eroihin kantajien välillä esillä olevan asian olosuhteissa. Koska BASF:n osallistuminen rikkomiseen kesti kolme vuotta ja kymmenen kokonaista kuukautta, se että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin soveltaisi 5 prosentin korotusta, merkitsisi neljän yli menevän kuukauden huomiotta jättämistä. On myös todettava, että esillä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on hallussaan täsmällisiä tietoja kunkin kantajan rikkomiseen osallistumisen kestosta, minkä vuoksi se kykenee laskemaan niiden sakon tavalla, joka kuvastaa tämän osallistumisen täsmällistä kestoa, ja säädellä tällä tavoin sen oikeasuhteisuutta.

220 Näin ollen täyttä harkintavaltaansa käyttäen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että on sovellettava 38 prosentin korotusta sen kolmen vuoden ja kymmenen kuukauden ajanjakson huomioimiseksi, jonka BASF:n rikkomiseen osallistuminen kesti.

221 BASF:n sakon perusmäärä vahvistetaan näin ollen 25,944 miljoonaksi euroksi. Tähän määrään on sovellettava 50 prosentin korotusta rikkomisen uusimisen vuoksi (ks. edellä 18 kohta), jolloin sakon määrä on 38,916 miljoonaa euroa.

222 BASF:n sakon lopullinen määrä vahvistetaan sen jälkeen, kun sen yhteistyön perusteella on vähennetty 10 prosenttia tosiseikkojen paikkansapitävyyden kiistämättä jättämisen vuoksi. Sen sijaan BASF:n yhteistyönsä nojalla esittämien todisteiden osalta, joiden vuoksi sille myönnettiin täydentävä 10 prosentin alennus (ks. edellä 87 kohta), on muistutettava, että vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamisalaan kuuluvana yhteistyönä ei pidetä sitä, että yritys asettaa komission käyttöön tietoja toimenpiteistä, joiden osalta se ei asetusten N:o 17 ja N:o 1/2003 perusteella olisi missään tapauksessa joutunut maksamaan sakkoa (edellä 108 kohdassa mainittu asia Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomion 297 kohta). Koska kyseiset tiedot koskivat yksinomaan maailmanlaajuisia järjestelyjä,

kun taas BASF:n toimittamat eurooppalaisia järjestelyjä koskevat tiedot olivat arvoltaan vain vähäisiä (ks. edellä 116 kohta), koska maailmanlaajuisiin järjestelyihin liittynyt rikkominen on katsottu vanhentuneeksi (ks. edellä 210 kohta) ja koska BASF ei näin ollen joudu maksamaan sakkoa tämän osalta, sen ei ole enää syytä saada 10 prosentin alennusta, joka sille oli myönnetty tällä perusteella.

223 BASF:n sakon määräksi on näin ollen vahvistettava 35,024 miljoonaa euroa.

7. *UCB:n esittämä toinen kanneperuste, joka koskee vuoden 1996 yhteistyötiedonannon virheellistä soveltamista*

Asianosaisten lausumat

224 UCB:n mukaan erolla, joka on tehtävä maailmanlaajuisten järjestelyjen ja eurooppalaisten järjestelyjen välillä, on vaikutuksia vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamiseen UCB:hen. Täsmällisemmin sanottuna, koska UCB oli ensimmäinen yritys, joka ilmoitti salaisen kartellin yhteisön tasolla (ks. edellä 19 kohta) ja täytti kaikki muut vuoden 1996 yhteistyötiedonannon B kohdassa vahvistetut edellytykset, se katsoo, että sillä on oikeus 75–100 prosentin alennukseen sille muussa tapauksessa määrätyn sakon määrästä.

225 UCB väittää, että komission uudessa tiedonannossa sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa (EYVL 2002, C 45, s. 3; jäljempänä vuoden 2002 yhteistyötiedonanto), joka korvaa vuoden 1996 yhteistyötiedonannon, vahvistetaan, että komissio vapauttaa sakoista yrityksen, joka ensimmäisenä toimittaa sille tietoja, joiden perusteella se voi todeta EY 81 artiklan rikkomisen. Perusoikeuksien vakiosuoja yhteisön oikeusjärjestyksessä velvoittaa sen mukaan

lieventävän (in mitius) taannehtivan vaikutuksen periaatteen soveltamiseen; tämä on kansainvälisesti tunnettu oikeuden yleisperiaate ja seuraus periaatteesta, joka koskee sellaisten lakien taannehtivaa soveltamista koskevaa kieltoa, joilla määrätään ankarammasta rangaistuksesta. Komission on UCB:n mukaan sovellettava tätä periaatetta kaikissa menettelyissä, jotka voivat johtaa seuraamuksiin yhteisön kilpailusääntöjen nojalla. Tästä seuraa UCB:n mukaan, että komission olisi pitänyt soveltaa vuoden 2002 yhteistyötiedonannon A osaa, joka on lievempi ”laki” verrattuna vuoden 1996 yhteistyötiedonannon B osaan, koska siinä otetaan käyttöön täydellinen sakosta vapauttaminen jättämättä komissiolle harkintavaltaa alennuksen määrän osalta, kuten vuoden 1996 yhteistyötiedonannossa tehdään. Vuoden 2002 yhteistyötiedonannon soveltaminen olisi siis UCB:n mukaan johtanut siihen, että se olisi vapautettu kokonaan sakosta.

226 Lex mitiorin taannehtivuuden käsite kattaa UCB:n mukaan kaikkien sellaisten erityissäännösten muuttamisen, joita viranomainen aikoo soveltaa henkilöä vastaan, ja näihin kuuluvat esimerkiksi komission tiedonannot, jotka koskevat kilpailun alalla määrättyjä sakkoja. Tällä periaatteella on sen mukaan sitä paitsi etusija vuoden 2002 yhteistyötiedonannon 28 kohtaan nähden, jossa rajoitetaan sen soveltamista 14.2.2002 jälkeiseen aikaan. Se, että perusteltu luottamus, joka UCB:lla oli sen tehdessä yhteistyötä, perustui vuoden 1996 yhteistyötiedonantoon, on UCB:n mukaan merkityksetöntä lex mitior -periaatteen soveltamisen estämiseksi.

227 Joka tapauksessa vuoden 1996 yhteistyötiedonannon soveltamisen olisi UCB:n mukaan pitänyt saada komissio olemaan määräämättä sakkoa tälle, koska tämä oli ensimmäinen, joka toimitti tietoja eurooppalaisesta kartellista ennen komission pyyntöä hetkellä, jolloin komissiolla ei ollut mitään tietoa tästä kartellista.

228 Komissio korostaa, että tämä kanneperuste on itse asiassa analyysi päätelmistä, jotka on tehtävä tilanteessa, jossa ensimmäinen UCB:n esittämä kanneperuste katsotaan perustelluksi. Se viittaa siis argumentaatioonsa, joka koskee kyseistä kanneperustetta, ja katsoo, että esillä oleva kanneperuste on hylättävä.

229 Toissijaisesti komissio myöntää, että jos kantajien toimet eivät olisi kuuluneet yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen puitteisiin, UCB olisi saanut ainakin 75 prosentin alennuksen sakkonsa määrästä. Tässä tilanteessa muita sakon määrän laskentaan liittyviä tekijöitä olisi muutettu, ja näitä ovat esimerkiksi kesto, lieventävät ja raskauttavat asianhaarat sekä huomioon otettava liikevaihto erilaisen kohtelun varmistamiseksi.

230 Lex mitiorin taannehtivan soveltamisen periaatteen osalta komissio korostaa, että vaikka on totta, että kyseessä on rikosoikeuden yleisperiaate, on kuitenkin niin, että päätökset, joissa määrätään sakkoja kilpailun alalla, eivät ole rikosoikeudellisia. Oikeuskäytännössä ei sen mukaan vahvisteta kantajan näkemystä siitä, että lex mitioria on sovellettava taannehtivasti kilpailun alalla. Lisäksi tämän periaatteen soveltaminen edellyttää komission mukaan sakon laskennan oikeudellisen perustan eli asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan muuttamista, eikä sitä muutettu vuoden 2002 yhteistyötiedonannolla.

231 Komissiolla on sen mukaan harkintavaltaa sakkojen suuruuden määrittämisessä, ja tämä harkintavalta rajataan yhteistyötiedonannoilla. Oikeuskäytännössä on komission mukaan vahvistettu, että sikäli kuin nämä tiedonannot pysyvät asetuksen N:o 17 säännösten puitteissa, komissiolla on runsaasti liikkumavaraa sakkojen sellaisen tason määrittämiseksi, joka vastaa sen kilpailupolitiikan tarpeita. Lisäksi komissio sitoo itsensä tämän harkintavallan käytössä ainoastaan niin kauan kuin sovellettava tiedonanto on voimassa. Komissio korostaa tämän osalta, että vuoden 2002 yhteistyötiedonanto korvasi vuoden 1996 tiedonannon 14.2.2002 lähtien. UCB:n perusteltua luottamusta rajoittaa komission mukaan kuitenkin kummankin tiedonannon, esillä olevassa asiassa vuoden 1996 yhteistyötiedonannon, ajallinen soveltaminen.

232 Komissio epäilee joka tapauksessa vuoden 2002 yhteistyötiedonannon yleisesti ottaen edullisempaa luonnetta vuoden 1996 tiedonantoon verrattuna. Tätä ominaisuutta ei sen mukaan voida tutkia arvioimalla valikoidusti vuoden 2002 yhteistyötiedonannon

säännöksiä. Päinvastaisessa tilanteessa komission velvollisuutena olisi sen mukaan soveltaa tätä tiedonantoa taannehtivasti yksinomaan yrityksiin, jotka löytävät siitä itselleen edullisen tekijän, millä vaarannettaisiin komission mukaan sen politiikka.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Lex mitiorin soveltaminen

233 Oikeuskäytännöstä ilmenee, että taannehtivuuskiellon periaate ei estä sellaisten suuntaviivojen soveltamista, joilla oletetaan olevan raskauttava vaikutus sellaisista rikkomisista määrättyjen sakkojen tasoon, joihin on syyllistytty ennen niiden antamista, edellyttäen että politiikka, joka niillä pannaan täytäntöön, on kohtuudella ennakoitavissa, silloin kun asianomaisiin rikkomisiin syyllistytään (edellä 91 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomion 202–232 kohta).

234 Näin ollen komission oikeuteen, jopa ehdolliseen sellaiseen, soveltaa taannehtivasti asianosaisten haitaksi käytännesääntöjä, joilla on tarkoitus olla ulkoisia vaikutuksia ja joihin suuntaviivat kuuluvat, ei kuulu millään tavoin tämän toimielimen velvollisuutta soveltaa lex mitioria.

UCB:n sakon määrän laskenta

235 UCB:n sakon määrän laskemiseksi on ensinnäkin viitattava edellä 212–217 kohdassa esitettyihin arviointeihin.

236 Seuraavaksi se, että komission arvioinnit, jotka koskevat yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua rikkomista, ovat virheellisiä, vaikuttaa UCB:lle määrätyn sakon määrään vuoden 1996 yhteistyötiedonannon valossa. Kuten komissio myöntää (ks. edellä 229 kohta), UCB olisi hyötynyt vuoden 1996 yhteistyötiedonannon B osan säännöksistä, joiden otsikkona on ”Sakkojen määräämättä jättäminen tai sakkojen määrän hyvin huomattava alentaminen”, jos maailmanlaajuisia järjestelyjä olisi pidetty eurooppalaisista järjestelyistä erillisenä rikkomisena ja näin ollen vanhentuneina. Tässä tilanteessa on todettava, että UCB ilmoitti eurooppalaisesta kartellista komissiolle ja täytti muut edellytykset, jotka vahvistetaan vuoden 1996 yhteistyötiedonannon B osassa (ks. jäljempänä 237 kohta).

237 Vuoden 1996 yhteistyötiedonannon B osassa todetaan seuraavaa:

”Yrityksen, joka

a) ilmoittaa komissiolle salaisesta kartellista ennen kuin komissio on päättänyt aloittaa kartelliin kuuluvia yrityksiä koskevan tutkimuksen, ja jos komissiolla ei jo ole riittäviä todisteita ilmoitetun kartellin olemassaolon todistamiseksi,

b) ensimmäisenä esittää ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta,

c) on lopettanut osallistumisensa tähän laittomaan toimintaan viimeistään kartellin ilmoittamishetkellä,

d) antaa komissiolle kaikki tarvittavat tiedot kartellista sekä kaikki sen hallussa olevat kartellia koskevat asiakirjat ja todisteet sekä on valmis jatkuvaan ja täydelliseen yhteistyöhön koko tutkimuksen ajan,

e) ei ole pakottanut toista yritystä osallistumaan kartelliin eikä ole ollut tämän laittoman toiminnan aloittaja tai ratkaiseva toimija,

sakon määrää, joka sille olisi määrätty, jos se ei olisi toiminut yhteistyössä, alennetaan vähintään 75 prosentilla, tai sakko voidaan jättää kokonaan määräämättä.”

238 Tässä tilanteessa 12,9 miljoonan laskentapohjaa, jonka komissio määritti rikkomisen vakavuuden perusteella (ks. edellä 15 kohta), on korotettava 45 prosenttia rikkomisen keston eli noin neljän ja puolen vuoden (14.3.1994–30.9.1998) perusteella. Perusmääräksi on siis vahvistettava 18,705 miljoonaa euroa.

239 Koska raskauttavia asianhaaroja UCB:tä vastaan ei ole hyväksytty, perusmäärään on sovellettava alennusprosenttia sen yhteistyön nojalla. Tämän prosenttimäärän määrittämiseksi on katsottava, että UCB ilmoitti eurooppalaisesta kartellista, mikä mahdollisti sen, että komissio saattoi määrätä huomattavia seuraamuksia, eikä komissiolla olisi ollut tätä mahdollisuutta pelkästään maailmanlaajuisen kartellin

perusteella, joka oli vanhentunut komission puuttuessa ensimmäisen kerran asiaan (ks. edellä 9 kohta). Lisäksi päätöksen 102, 105, 107, 108, 109, 114, 118, 119 ja 120 perustelukappaleesta ilmenee, että ne yhdeksän kokousta, joista UCB ilmoitti, kattoivat rikkomisen koko keston ETA:n osalta ja ne kuusi kokousta, joista Akzo Nobel ilmoitti, olivat yksinomaan näiden välillä pidettyjä kokouksia, kuten ilmenee päätöksen 110, 112, 113, 115, 116 ja 117 perustelukappaleesta.

240 UCB kuitenkin ilmoitti hieman alle kahdesta kolmasosasta kokouksia. Lisäksi vaikka UCB toimi omasta aloitteestaan, on kuitenkin niin, että kun se toimitti nämä tiedot (26.7.1999), se oli jo tietoinen siitä, että komissio oli ryhtynyt toimiin koliinikloridin maailmanlaajuisen kartellin osalta.

241 Tässä tilanteessa on sovellettava 90 prosentin alennusta perusmäärään, joka vahvistettiin edellä 238 kohdassa, minkä jälkeen UCB:n sakon suuruus on 1,870 miljoonaa euroa.

242 Koska UCB esitti kolmannen kanneperusteen toissijaisesti siinä tapauksessa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyisi komission näkemyksen maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten järjestelyjen yhtenä kokonaisuutena pidettävästä jatketusta luonteesta (ks. edellä 35 kohta), tämän osalta ei ole enää syytä lausua. Vaikka UCB vaati myös tämän kanneperusteen yhteydessä, että sille ei määrättäisi sakkoa, on kuitenkin niin, että sen argumentaatio perustuu ensinnäkin yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen olemassaoloon, mitä ei ole hyväksytty, toiseksi vuoden 2002 yhteistyötiedonannon soveltamiseen (ks. edellä 225 kohta) ja kolmanneksi siihen, että ilman sen yhteistyötä komissio ei olisi kyennyt määräämään sakkoa. Vuoden 2002 yhteistyötiedonannon soveltamista koskeva väite on jo hylätty (ks. edellä 233 ja 234 kohta), kun taas ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi täyden harkintavaltansa puitteissa UCB:n yhteistyötä myöntämällä sille 90 prosentin alennuksen sen sakon määrästä, joka sille olisi muussa tapauksessa määrätty.

243 Näin ollen UCB:n sakon määräksi on vahvistettava 1,870 miljoonaa euroa.

244 Edellä esitetyn perusteella on ensinäkin kumottava päätöksen 1 artiklan b ja f alakohta sikäli kuin ne koskevat rikkomista, josta kantajia moititaan, ennen ajankohtaa 29.11.1994 BASF:n osalta ja ennen ajankohtaa 14.3.1994 UCB:n osalta, toiseksi vahvistettava BASF:lle määrätyn sakon suuruudeksi 35,024 miljoonaa ja UCB:lle määrätyn sakon suuruudeksi 1,870 miljoonaa euroa ja kolmanneksi hylättävä kanteet muilta osin.

Oikeudenkäyntikulut

245 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.

246 Asiassa T-101/05 asianosaiset on velvoitettava vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan, koska BASF:n useita kanneperusteita ei ratkaistu sen hyväksi, mutta sen viides kanneperuste ratkaistiin sen hyväksi.

247 Asiassa T-111/05 komissio on velvoitettava korvaamaan omien oikeudenkäyntikulujensa lisäksi 90 prosenttia UCB:n oikeudenkäyntikuluista, koska useimpia komission vaatimuksista ei ratkaistu sen hyväksi.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(toinen jaosto)

on ratkaissut asiat seuraavasti:

1) Asia T-112/05, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, erotetaan yhdistetyistä asioista T-101/05 ja T-111/05 tuomion antamista varten.

2) EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia COMP/E-2/37.533 – Koliinikloridi) 9.12.2004 tehdyn komission päätöksen 2005/566/EY 1 artiklan b ja f alakohta kumotaan sikäli kuin niissä katsotaan, että BASF AG syyllistyi rikkomiseen, josta sitä ja UCB SA:ta moititaan, ennen ajankohtaa 29.11.1994 ja UCB ennen ajankohtaa 14.3.1994.

3) Asiassa T-101/05 BASF:lle määrätyn sakon suuruudeksi vahvistetaan 35,024 miljoonaa euroa.

4) Asiassa T-111/05 UCB:lle määrätyn sakon suuruudeksi vahvistetaan 1,870 miljoonaa euroa.

5) Kanteet hylätään muilta osin.

6) Asiassa T-101/05 asianosaiset vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.

7) Asiassa T-111/05 komissio vastaa omien oikeudenkäyntikulujensa lisäksi 90 prosentista UCB:n oikeudenkäyntikuluista.

Meij Forwood Papasavvas

Julistettiin Luxemburgissa 12 päivänä joulukuuta 2007.

E. Coulon A. W. H. Meij

kirjaaja jaoston puheenjohtajana toimiva

Sisällys

Asian tausta ja riidanalainen päätös ..... II - 4960

Menettely ja asianosaisten vaatimukset ..... II - 4968

Oikeudellinen arviointi ..... II - 4971

1. Alustavia huomautuksia ..... II - 4971

2. BASF:n esittämä ensimmäinen kanneperuste, joka koskee asetuksen N:o 17 ja asetuksen N:o 1/2003 rikkomista sekä suuntaviivojen laiminlyöntiä, koska sakon määrää korotettiin 100 prosenttia sen ehkäisevän vaikutuksen takaamiseksi ..... II - 4972

   Asianosaisten lausumat ..... II - 4972

   Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4974

3. BASF:n esittämä toinen kanneperuste, joka koskee oikeusvarmuuden periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen loukkaamista, koska sakon määrää korotettiin 50 prosenttia rikkomisen uusimisen vuoksi, sekä tämän korotuksen virheellistä laskentatapaa ..... II - 4977

   Asianosaisten lausumat ..... II - 4977

   Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4980

4. BASF:n esittämä kolmas kanneperuste, joka koskee vuoden 1996 yhteistyötiedonannon virheellistä soveltamista ..... II - 4984

   Asianosaisten lausumat ..... II - 4984

   Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4989

      Asiakirja, joka on päivätty 6.5.1999 ..... II - 4991

      Kokous, joka pidettiin 17.5.1999 ..... II - 4992

Kirjelmä, joka on päivätty 21.5.1999 ..... II - 4996

Kirjelmä, joka on päivätty 23.7.1999 ..... II - 4997

Kyseisen 15.6. päivätyn kertomuksen ja 23.6.1999 päivätyn kirjelmän arviointi 26.5.1999 päivätyn tietojensaantipyynnön valossa ..... II - 4997

Kyseinen 16.7.1999 päivätty kirjelmä ..... II - 4998

BASF:lle myönnetyn alennuksen kokonaisarviointi ..... II - 4998

5. BASF:n esittämä neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakkoa alennettiin riittämättömästi vuoden 1996 yhteistyötiedonannosta riippumatta ..... II - 5000

Asianosaisten lausumat ..... II - 5000

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 5002

6. BASF:n ja UCB:n esittämä kanneperuste, joka koskee oikeudellista virhettä siinä, että maailmanlaajuiset ja eurooppalaiset järjestelyt luokiteltiin yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi ..... II - 5004

Asianosaisten lausumat ..... II - 5004

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 5013

Alustavia huomautuksia ..... II - 5013

– BASF:n argumentaation ulottuvuus ..... II - 5013

– Yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen käsite ..... II - 5013

– Komission kanta väitetiedoksiannossa ja toteamukset päätöksessä ..... II - 5016

Asianomaisen kilpailunvastaisen toiminnan luokittelu ..... II - 5020

BASF:n sakon määrän laskenta ..... II - 5033

7. UCB:n esittämä toinen kanneperuste, joka koskee vuoden 1996 yhteistyötiedonannon virheellistä soveltamista ..... II - 5036

Asianosaisten lausumat ..... II - 5036

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 5039

Lex mitiorin soveltaminen ..... II - 5039

UCB:n sakon määrän laskenta ..... II - 5039

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 5043